

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Veronika Tůmová

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Adaptace dítěte do prostředí náhradní rodiny

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Blažena Papáčková

Vypracovala:

Veronika Tůmová

České Budějovice, 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Ve Vyšším Brodě dne 29. 03. 2013

podpis studenta

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Blaženě Papáčkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Také bych ráda poděkovala občanskému sdružení Filadelfie – přístav Oldřichovice za cenné informace, které mi poskytli při zpracovávání praktické části mojí bakalářské práce. Děkuji výzkumným rodinám za poskytnuté informace a za jejich ochotu při rozhovorech.

Anotace:

Hlavním cílem této práce je zmapovat faktory, které ovlivňují adaptaci dítěte do prostředí náhradní rodiny. V teoretické části jsou uvedeny formy náhradní rodinné péče v České republice a proces zprostředkování náhradní rodinné péče, od podání žádosti zájemců, ke vzniku nové rodiny. Následuje přehled faktorů, které se podílejí na adaptaci dítěte do rodiny a vzájemné adaptaci všech členů rodiny. Vzhledem k aktuálně schválené novele zákona o sociálně právní ochraně dětí, je uvedena i ona, s dopadem změn v oblasti náhradní rodinné péče. Praktická část mé bakalářské práce vychází z poznatků, které jsem získala při kontaktech s pěstounskými rodinami (rozhovor, pozorování, dětská kresba, hrové činnosti). Získané poznatky jsou porovnávány s uvedenými faktory v teoretické části a shrnují průběh, zákonitosti a možné problémy v adaptaci dětí do prostředí náhradní rodiny; mohou být případně využity jako prevence.

Klíčová slova: adaptace, formy NRP, novela zákona, psychická deprivace, rodina.

Abstract:

The main objective of this work is to explore the factors that influence the child's adaptation to the environment of the foster family. In the theoretical part the current forms of Substitute Family Care in the Czech Republic are mapped and also the process of arranging foster care applicants from the application to the creation of a new family. Below is an overview of the main factors involved in the adaptation of both the child into the family and the mutual adaptation of all the family members themselves. Due to the recently approved amendment to the social and legal protection of children act we will also mention the main impact of the amendment on foster care. The practical part of my thesis is based on the knowledge that I gained in contacts with foster families mainly through interviews, observations, children's drawings and play activities. The knowledge gained is then compared to these factors from the theoretical part of this work and summarizes the patterns and potential problems in the adaptation of children in foster family environment and its findings may possibly be applied as a prevention.

Keywords: adaptation, SFC forms, amendment to the act, psychological deprivation, family.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
1 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	12
1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče (§ 45 zákona o rodině)	13
1.2 Osvojení (adopce)	13
1.2.1 Adopce 1. stupně (zrušitelná, prosté osvojení)	13
1.2.2 Adopce 2. stupně (nezrušitelná).....	13
1.2.3 Mezinárodní osvojení (osvojení dětí do ciziny a z ciziny)	14
1.3 Pěstounská péče	15
1.3.1 Pěstounská péče individuální.....	15
1.3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	16
1.3.3 Skupinová pěstounská péče	16
1.4 Poručenství	17
1.5 Opatrovnictví	17
1.6 Hostitelská péče	18
2 PROCES PŘIJETÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	18
2.1 Do nové rodiny jsou děti svěřovány	19
2.2 Děti, které jsou vhodné pro adopci	19
2.3 Děti vhodné do pěstounské péče	19
2.4 Činitelé ovlivňující umístění dítěte do jednotlivých typů náhradní péče	20
2.5 Období úvah a rozhodování před přijetím dítěte	20

2.5.1 Období vnitřního rozhodnutí	20
2.6 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče	21
2.6.1 Podávání žádostí	21
2.6.2 Odborné posuzování	22
2.7 Období očekávání	22
2.8 Období hledání a párování dětí a rodičů	23
2.9 Období navazování kontaktu s dítětem	24
2.10 Období vzniku nové rodiny	24
3 FAKTORY, KTERÉ MOHOU OVLIVNIT ADAPTACI DÍTĚTE V NOVÉ RODINĚ	25
3.1 Pojem adaptace	25
3.2 Faktory ovlivňující adaptaci	26
3.2.1 Ztráta známého prostředí	26
3.2.2 Děti jiného etnika	27
3.2.3 Hledání identity	27
3.2.4 Projevy dítěte během adaptace a co s nimi	28
3.2.5 Další faktory	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
1 METODOLOGIE VÝZKUMU	31
1.1 Cíl praktické části	31
1.2 Předpoklady	31
1.3 Použité metody	32
1.4 Metody získávání dat	32

1.5 Metody zpracování dat	32
1.6 Volba výzkumného vzorku	33
1.7 Prostředí výzkumu	34
1.8 Etické hledisko	35
2 VÝSLEDKY	35
2.1 Základní charakteristika výzkumného vzorku (jednotlivé rodiny)	35
2.2 Otázky k rozhovoru	37
3 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	37
3.1 Rozhovory s jednotlivými rodinami	38
3.2 Rozhovory s dětmi	52
3.3 Analýza produktů činnosti dětí (hra, kresba rodiny)	58
4 DISKUZE	63
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
SEZNAM PŘÍLOH	72

Motto:

„Kdo přijme jediné takové dítě ve jménu mém, přijímá mne.“

Matouš 18, 5

ÚVOD

„Kéž bychom mohli mít děti.“ V dnešním světě se setkáváme stále více s případy, kdy páry nemohou mít z různých, většinou tedy zdravotních důvodů, své vlastní děti. Touha po dítěti je tak silná, zakořeněná v nás už po staletí lidské existence. Je to jako motor, který nás žene stále kupředu. „Plod'te se a množte a naplňte zemi.“ To je náš kód, to je náš smysl života. Zachovat rod. Jde však také o stránku citovou, a ta je důležitější než jakékoli další hnací motory našeho organismu. Jde o rodinu jako takovou, o její intimitu, o prostředí, kde se člověk cítí bezpečně, milován a přijímán. A samozřejmě, je tu ta touha po dítěti. Každý člověk, pokud je u něj vše v pořádku, jednou dospěje do situace, kdy touží předat svou lásku, zkušenosti, někdy i majetek někomu, kdo bude jeho následovníkem. Tento fakt se týká opravdu každého jedince. Jak už jsem se zmínila, ne vždy je jednoduché tohoto cíle, této prvotní touhy, dosáhnout. Věda a technika však postupuje dál a to platí i pro tuto oblast. Máme umělá oplodnění. Ale přesto ani tato metoda není stoprocentní a ne každý chce absolvovat složité a mnohdy nepříjemné kroky. V České Republice máme mnoho neplodných párů a paradoxně i mnoho dětí, které jsou v ústavní péči. Tisíce dětí, které nepoznají, co je to láska a bezpečí rodinného kruhu. Najdou se však tací, kteří svou touhu po dítěti uspokojí tím, že jedno takové přijmou za vlastní a předají mu tím obrovské bohatství ve formě plnohodnotného života.

Proč jsem si vybrala toto téma? Do svých jedenácti let jsem vyrůstala sama se svými rodiči. Také jsem byla první vnouče obou svých prarodičů, takže jedináček opravdu ze všech stran. Moc jsem si přála jakéhokoli sourozence a moji rodiče další dítě. Jenže zde nastalo několik zdravotních komplikací. Proto se moji rodiče nakonec rozhodli, že si nějaké adoptují. Nebylo to jednoduché, ale nakonec jsem měla brášku a byla jsem za něj moc ráda. Dneska už mám brášky tři. Všichni jsou z dětských domovů. Proto je toto téma pro mne tak blízké. Přála bych si prozkoumat tuto oblast daleko hlouběji, pochopit další souvislosti ohledně této problematiky.

V bakalářské práci se chci především zaměřit na adaptaci dítěte právě do prostředí náhradní rodiny. Možná rizika této problematiky, faktory, které s adaptací souvisejí a ovlivňují proces začlenění dítěte do rodiny. V teoretické části se proto budu nejprve zabývat zmapováním existujících forem náhradní rodinné péče, protože dítě do nového rodinného prostředí přichází různými cestami. V další kapitole se budu snažit přiblížit

postup, který vede k osvojení dítěte od podání žádosti o NRP až po dobu, kdy dítě přijde do rodiny. A poslední kapitola bude věnována jak adaptaci, tak právě oněm faktorům, které adaptaci dítěte do prostředí náhradní rodiny ovlivňují.

Ve své praktické části, která bude zpracována formou kvalitativního výzkumu, se chci zaměřit na ověření faktorů, které právě ovlivňují výše uvedenou adaptaci. Ke svému výzkumu použiji technik rozhovorů, pozorování, rozboru dětských prací. Svou praktickou část zaměřím na získání osobních poznatků a zkušeností od jednotlivých pěstounů. Na konci je vyhodnotím a porovnáám s faktory, které jsou stanoveny v teoretické části mé práce. Cílem tohoto výzkumu je tedy zjistit, jak adaptace dítěte probíhala v jednotlivých rodinách.

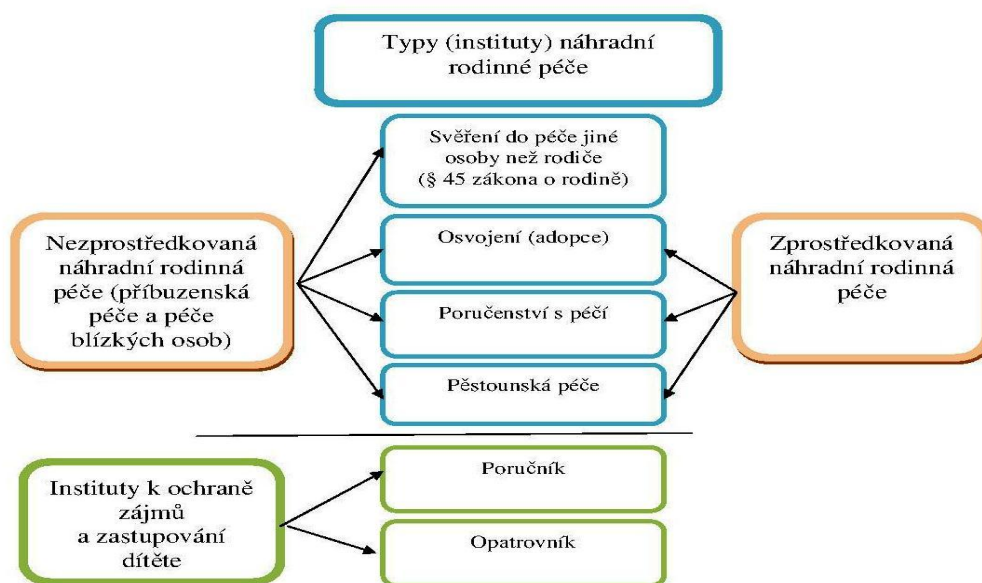
Po přečtení mé práce by si měl čtenář udělat obrázek nejen o adaptaci dítěte do prostředí náhradní rodiny jako takové, ale také pochopit celý tento problém v globálu.

I TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Podle DOC. KUKLA je náhradní rodinná péče forma péče o dítě, které nemůže být z různých důvodů vychováváno ve vlastní rodině. Dítě je proto vychováváno v prostředí, které se nejvíce blíží přirozené rodinné výchově. Má za úkol optimálním způsobem zajistit potřeby dětí, kde se nezdařila sanace vlastní biologické rodiny; u dětí opuštěných; u dětí nalezených; u dětí osiřelých; kde se rodiče o děti nemohou starat; kde se rodiče neumějí o děti starat; kde se rodiče o děti nechtějí starat; kde rodiče děti týrají, zanedbávají a zneužívají. Pro dítě má náhradní rodinná péče hned několik významů. Jedním z nich je, že zajišťuje dítěti stabilní prostředí a dává mu pocit domova, dále zde funguje identifikace s rodinným prostředím, dítě má stabilní vychovatele, navazuje se zde citové pouto a jedná se tak o vazbu trvalého charakteru, jsou zde uspokojeny fyzické, psychické a sociální potřeby dítěte, dále mu náhradní rodinná péče (NRP) poskytuje stabilní postavení v heterogenní skupině a s tím spojené osvojení si určitých rolí a postojů. NRP by měla naplňovat potřebu stimulace, smysluplného světa, životní jistoty a citových rodinných vztahů, vědomí identity a příslušnosti k rodině, perspektivy otevřené budoucnosti. (www.wikiskripta.eu)

Obr. 1: Přehled typů náhradní rodinné péče

(http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_pecel.html)

1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče (§ 45 zákona o rodině)

Jak zmiňuje Bubleová (2010, s. 8), vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osobě, než rodiči, pokud tato osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí. Podmínkou je, aby poskytovala záruku zdárné výchovy dítěte. Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla přednost příbuznému dítěte, ale může to být i osoba, která je dítěti blízká, ke které má vytvořený blízký citový vztah a důvěru. Dítě může být také svěřeno do společné výchovy manželů. Soud při svém rozhodování vždy vymezí osobám, kterým dítě do výchovy svěřuje, rozsah jejich práv a povinností.

1.2 Osvojení (adopce)

Podle Bubleové najdeme právní vymezení pro osvojení v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., a zákoně č. 132/1982 Sb. a později také v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a jeho novele ze dne 5. září 2012. Osvojení můžeme u nás v České republice považovat za nejdokonalejší formu náhradní rodinné péče. Při osvojení manželé nebo také jednotlivci přijímají opuštěné dítě za vlastní. Mají k dítěti stejná práva a povinnosti jako by byli jeho biologickými rodiči. Osvojením vzniká vztah mezi osvojitelem a osvojenecem jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Dítě získává příjmení svých nových rodičů a vztah mezi příbuznými osvojitelů a dítětem je příbuzenský. Lze osvojit pouze dítě nezletilé a rozhoduje o tom soud. Před rozhodnutím soudu musí uběhnout nejméně tři měsíce, ve kterých zájemce o adopci pečuje o dítě a to na své náklady. (Matějček a kol., 1999, s. 33)

1.2.1 Adopce 1. stupně (zrušitelná, prosté osvojení)

Toto osvojení lze z důležitých, mimořádných důvodů soudem zrušit. Návrh na zrušení může podat jak osvojenec, tak osvojitel. Znamená to, že práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele, a podle zákona jsou tyto osvojitelé uvedeni v rodném listu dítěte, jako jeho rodiče. Dříve to bylo tak, že v rodném listu zůstali uvedeni jeho biologičtí rodiče. Adopce tohoto typu je využívána v případě přijetí dítěte mladšího jednoho roku. (Matějček, 1999, s. 33)

1.2.2 Adopce 2. stupně (nezrušitelná)

Je využívána v praxi častěji. Při tomto osvojení jsou osvojitelé zapsáni do rodného listu

dítěte místo biologických rodičů. Tuto adopci nelze zrušit. Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel/ka rodiče dítěte či jedinec, ten však pouze tehdy když splňuje předpoklad, že toto osvojení bude plnit společenské poslání. O osvojení rozhoduje soud. Nezrušitelně osvojit lze pouze dítě staršího jednoho roku. (Matějček, 1999, s. 33)

Trvá i tehdy, když se např. později ukáže, že dítě trpí nějakou vývojovou poruchou nebo že chování dítěte je zcela v rozporu s představami nových rodičů, či v rozporu se zákonem apod. Přitom platí, že osvojení prosté může být změněno v osvojení nezrušitelné, nikoliv však naopak.

1.2.3 Mezinárodní osvojení (osvojení dětí do ciziny a z ciziny)

Tato forma náhradní rodinné péče je možným řešením v případě, že se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi původu. U nás je zprostředkována Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který sídlí v Brně. Úřad byl určen jako ústřední orgán pro výkon práv a povinností uložených Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (dále jen „Úmluva“). Osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky zajišťuje úřad; jiný subjekt (tzv. akreditovaná organizace) není oprávněn na území ČR mezinárodní osvojení zprostředkovávat. Úřad v rámci agendy mezinárodního osvojení také poskytuje informace o českém právu a další všeobecné informace s agendou související. V oblasti mezinárodního osvojení má úřad také za úkol usnadňovat a sledovat řízení o osvojení a po jeho ukončení o něm informovat příslušné orgány státní správy. Zprostředkování osvojení spočívá ve vyhledávání dětí vhodných k mezinárodnímu osvojení a nalezení vhodných osvojitelů pro tyto děti. Osvojení se zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem o mezinárodní osvojení. Úřad spolupracuje při zprostředkování mezinárodních osvojení výlučně s ústředními orgány nebo ve spolupracujících státech řádně pověřenými organizacemi. V současné době probíhá zprostředkování mezinárodního osvojení pouze v případě žadatelů o osvojení českých dětí z ciziny a jeden případ českých žadatelů o osvojení dítěte ze Slovenska. Ročně úřad zprostředkuje přibližně tři desítky mezinárodních osvojení. Proces mezinárodního osvojení je velmi složitý formální proces, jehož cílem je chránit nejlepší zájem dítěte. Úmluva stanoví základní pravidla tohoto procesu. Jeho konkrétní podmínky se přitom liší v závislosti na situaci a právních úpravách ve státech, které v konkrétním případě mezinárodní adopce spolupracují. (www.umpod.cz)

1.3 Pěstounská péče

Jak uvádí Bubleová, právní vymezení najdeme v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., v zákoně o pěstounské péči č. 50/1973 Sb., a zákoně č. 132/1982 Sb. a také v pozdějším zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. a jeho novele z 5. Zář 2012. „*Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěti i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.*“ (Matějček a kol., 1999, str. 34) Dále uvádí, že dítě do pěstounské péče může být svěřeno buď jedinci, nebo manželskému páru. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech dítěte, ale v mimořádných záležitostech musí požádat o souhlas biologické rodiče, pokud nejsou zbaveny rodičovských práv, nebo případně za ně může vydat rozhodnutí soud. Soud také rozhoduje o svěřeni dítěte do pěstounské péče a ta může být také soudem zrušena. Dosáhne-li dítě zletilosti, pěstounská péče zaniká. V této péči není bohužel vyloučen styk s biologickými rodiči. Pěstoun tak nemůže být zákonným zástupcem dítěte. Mezi dítětem a pěstounem tak nevzniká ani příbuzenský vztah. Pokud je dítě ve věku, kdy je schopno posoudit obsah pěstounské péče, mělo by být zajištěno také jeho vyjádření. Pěstounská péče je finančně podporována státem. Jedná se o dávky pěstounské péče. Příslušné dávky, které pěstouni dostávají, jen velmi zvolna narůstají. (Matějček a kol. 1999, s. 34) „*Cílem pěstounské péče jakožto instituce je poskytnout náhradní rodinné prostředí dětem pokud: nemohou dlouhodobě vyrůstat v prostředí rodiny tvořené jejich vlastními biologickými rodiči, či ústavní péče ohrožuje či narušuje jejich vývoj anebo nemohou být z nejrůznějších důvodů právních, zdravotních, sociálních, psychologických svěřeny do osvojení.*“ (Matějček, 1999, str. 35)

1.3.1 Pěstounská péče individuální

Jak se zmiňuje Bubleová, tato péče probíhá v klasickém, tedy v běžném prostředí rodiny, kteří už mají své vlastní děti, anebo už své vlastní děti vychovali. (Matějček a kol., 2002, s. 16) Pěstouni pečují o jedno až čtyři děti. Stát vyplácí pouze nárokové dávky a zajišťuje sociálně právní ochranu dítěte. Má tedy minimální podíl. Jedná se buď o klasickou individuální pěstounskou péči, kdy se o dítě stará cizí člověk. Nebo se o něj stará někdo s příbuzných, většinou se jedná o prarodiče. Do této oblasti se mnohdy řadí

i nově vzniklá forma a to pěstounská péče na přechodnou dobu. Pro svou práci ji však zařadím jako další z druhů pěstounské péče.

1.3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je relativně novým institutem náhradní rodinné péče, jenž byl do zákona o rodině začleněn v souvislosti s novelizací zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (ZSPO), a to zákonem č. 134/2006 Sb., s účinností ode dne 1. 6. 2006. Jde o rodinnou, individuální formu péče, státem podporovanou, která by měla být nezletilým dětem poskytována po nezbytně nutnou, relativně krátkou dobu v domácnostech pěstounů nebo i v zařízeních pro výkon pěstounské péče. Děti, které náhle nemohou zůstat ve své rodině, ale jejich situace nedovoluje osvojení nebo dlouhodobou pěstounskou péči, mohou být tedy umístěny do přechodných pěstounských rodin. O svěření dítěte do této formy náhradní rodinné péče rozhoduje výhradně soud na návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí. Soud může do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřit dítě, které nemůže po určitou dobu z velmi vážných důvodů zůstat ve své vlastní biologické rodině, avšak je zde předpoklad, že by se po pomnutí těchto důvodů mohlo vrátit zpět do rodiny. Další využití je v případech, kdy se pro dítě hledá dlouhodobější řešení jeho situace – dlouhodobá pěstounská péče nebo osvojení. Přechodná pěstounská péče je stanovena plánem péče o dítě po pečlivém vyhodnocení jeho situace. Rodina průběžně spolupracuje s orgánem sociálně právní ochrany dětí, je provázena, pravidelně supervidována a školena. Důležitým aspektem pěstounské péče na přechodnou dobu je, že soud je povinen každé 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro pobyt dítěte u pěstounů po přechodnou dobu. Soud pěstounskou péči na přechodnou dobu zruší z vážných důvodů, nebo jestliže již splnila svůj účel či sami pěstouni o to požádali. Podle novely zákona z r. 2012 může trvat nejdéle 1 rok. Z hlediska finančního zajištění náleží pěstounům i dětem v přechodné pěstounské péči dávky pěstounské péče ze systému státní sociální podpory, a to ve stejném rozsahu jako v ostatních případech svěřením dítěte do klasické pěstounské péče. (MPSV, 2009)

1.3.3 Skupinová pěstounská péče

Podle Bubleové tato péče probíhá v „zařízeních pro výkon pěstounské péče“. Zde

se jedná o velké rodiny, které mají i své vlastní děti a další čtyři až šest dětí přijatých. Jedním z nich jsou SOS dětské vesničky, kde je matka – pěstounka a jí vypomáhá další žena nazvaná „teta“ a společně se starají o šest a více dětí, většinou o sourozence z jedné vlastní rodiny. Bydlí v samostatném domečku a skupina takových to deseti až dvanácti domečků představuje SOS vesničku. (Matějček a kol., 2002, s. 16)

Dalším takovým zařízením je například Občanské sdružení Filadelfie – Přístav Oldřichovice, které se věnuje pomoci dětem z dětských domovů tím, že pro pěstounské rodiny vystaví domy, kde může bydlet rodina se šesti, či sedmi dětmi. Většinou se jedná o manželské páry, které mají vlastní děti a k nim si ještě vezmou další, které by musely trávit své dětství v některém z mnoha dětských domovů v naší České Republice. Dále se zabývá propagací náhradní rodinné péče, organizací celostátních setkání pro pěstounské rodiny, získali také pověření o výkonu sociálně - právní ochrany dětí a zabývají se i následnou péčí, tzn., že se starají o to, aby rodiny v domcích, pro ně postavených, dostávaly veškerou odbornou pomoc. Více informací o této organizaci připojím v příloze.

1.4 Poručenství

Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti, nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, a tedy nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti. Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Ustanovený poručník může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstoun. Pokud je dítě nejprve umístěno v pěstounské péči, v jejímž průběhu dojde ke změně podmínek, např. jsou rodiče zbaveni rodičovské zodpovědnosti, mohou být stávající pěstouni ustanoveni poručníky. Mezi poručníkem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodičem a dítětem. Výkon funkce poručníka je pod pravidelným dohledem soudu, a to nejen ohledně správy majetku dítěte, ale i ohledně jeho osobních záležitostí. Poručník podává soudu zprávy o poručenci, zpravidla v ročních intervalech. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci, týkající se dítěte, vyžaduje schválení soudem. (Bubleová a kol., 2010, s. 11-12)

1.5 Opatrovnictví

Nejedná se o institut náhradní rodinné péče. Soud ustanovuje dítěti opatrovníka v případě střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, dále v případě ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti, řízení o osvojení nebo v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů. Opatrovníkem lze ustanovit i orgán sociálně – právní ochrany dětí. Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna. (Bubleová a kol., 2010, s. 12)

1.6 Hostitelská péče

Hostitelská péče (nebo se také užívá název zástupná péče, pobyt mimo ústavní zařízení) je zvláštní forma pomoci dětem z dětských domovů, které jezdí na návštěvy (víkendy, prázdniny) do rodin (§ 30 zák. SPOD 359/1999).

Tyto návštěvy umožňují dětem, které z nějakého důvodu nejsou nahlášené jako indikované do náhradní rodinné péče (ve většině případů jsou to děti staršího věku, které nejsou právně volné a udržují kontakt se svými biologickými rodiči), aby navázaly nové přátelské vztahy a podívaly se do fungujících rodin. Hostitelská péče je vhodná pouze pro některé děti, a to především děti školního věku, které dokážou pochopit, že se bude jednat pouze o dočasné pobyty. Toto si musí rovněž uvědomit rodiny, které nabízejí tuto formu pomoci. Přímou pojem hostitelská péče není zákonem upraven. Děti jsou do rodin pouštěny ředitelem dětského domova na základě souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností příslušného podle trvalého bydliště dítěte (ten také může provést sociální šetření, kam má být dítě propuštěno či požadovat před vydáním souhlasu další podklady). Pokud je místo trvalého pobytu dítěte odlišné od místa trvalého pobytu rodiny či fyzické osoby, kam má jít dítě na návštěvu, může obecní úřad vydat písemný souhlas až po vyjádření obecního úřadu obce s rozšířenou působností příslušného podle trvalého bydliště rodiny či fyzické osoby. (Bubleová a kol., 2010, s. 12)

2 PROCES PŘIJETÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

„Naším úkolem je, aby vhodné dítě přišlo do vhodné rodiny a aby adopce splnila to, co se od ní očekává: hluboké citové uspokojení a přirozenou náplň života dětem i jejich

novým rodičům. Úspěch osvojení bude závislý na vzájemné schopnosti přizpůsobení obou stran.“ (Vodák, 1967, str. 196)

Skutečně osiřelých dětí, které by byly do náhradní rodinné péče zařazovány v našich ústavech, nenajdeme mnoho. Ale co vlastně pojem osiřelé dítě znamená? Osiřelé dítě je dítě, kterému zemřel jeden nebo oba z rodičů. Více se však setkáváme s případy sociálně osiřelých dětí. Tyto děti mají žijící matku či otce, nebo oba z rodičů, ale ti se o dítě nemohou, neumějí nebo nechtějí postarat.

2.1 Do nové rodiny jsou tyto děti svěřovány

Z kojeneckých ústavů, dětských domovů a jiných ústavů, azylových domů (odtud jsou do náhradní rodinné péče umístěny na základě souhlasu biologických rodičů), původní rodiny, ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (Bubleová a kol., 2007) Nově v souladu s novelou zákona SPOD také z pěstounské péče na přechodnou dobu.

2.2 Děti, které jsou vhodné pro adopci

Gabriel, Novák (2008) se domnívají, že se jedná o děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj, které jsou předávány do náhradní rodiny v raném věku, děti, které jsou právně volné. K tomu, aby se dítě mohlo stát právně volným, může dojít několika způsoby: Rodiče nebo zákonný zástupce dítěte podepíší písemně souhlas s osvojením. Dítěte se tedy sami a dobrovolně vzdávají. Tento souhlas je možné podat až šest týdnů po narození dítěte. K tomuto souhlasu se rodiče nebo zákonní zástupci vyjádří buď před soudem anebo před orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Ve většině případů jde o souhlas k osvojení neurčitými žadateli. Ale rodiče mají samozřejmě právo vyjádřit se i k osvojení konkrétními žadateli. Ovšem toto rozhodnutí je možno učinit pouze před soudem a není to v praxi moc běžné. Druhou možností je dlouhodobý nezájem rodičů o osobu vlastního dítěte, po dobu několika měsíců, přestože jim v projevení nebránila žádná překážka. Rozlišujeme dva typy dlouhodobého nezájmu o dítě. V první řadě hovoříme o žádném zájmu (dvouměsíčním). V tom případě jde o to, že rodiče nejeví snahu navázat vztah a kontakt již od narození dítěte. Druhým typem je kvalifikovaný nezájem, kdy se rodiče o své dítě nezajímají alespoň po dobu půl roku, kdy jim bylo dítě odebráno z péče.

2.3 Děti vhodné do pěstounské péče

Především sociálně osiřelé děti, které vyžadují trvalou nebo dlouhodobou individuální péči a výchovu v náhradní rodině a nemohou být z nějakého důvodu svěřeny do osvojení. Jsou to děti s různými psychomotorickými či zdravotními obtížemi, děti starší, sourozenecké skupiny, děti jiného etnika (u nás hlavně děti romské), děti, kterým brání osvojení překážky právní, především tedy nesouhlas rodičů. Dále jsou to děti, které je třeba umístit v rodině na kratší dobu, třeba z důvodu než se vyřeší poměry v původní biologické rodině. Zatím je však u nás tato situace těchto dětí řešena, ve většině případů, dáním do ústavního zařízení. (Bubleová a kol., 2007)

2.4 Činitelé ovlivňující umístění dítěte do jednotlivých typů náhradní péče

Tito činitelé jsou velmi důležitou složkou, pro zařazení konkrétních dětí do jednotlivých typů náhradní rodinné péče. Na základě těchto činitelů se hledá typ péče, který je pro to dané dítě nejvhodnější. Jedná se o biologické činitelé, jako je pohlaví dítěte, vnější zjev, tělesný vývoj a zdravotní stav. Dále jsou to především činitelé vývoje, jako je věk dítěte, psychický vývoj, mentální retardace, psychická deprivace. Dále se jedná o sociální činitelé, což jsou vlastní rodiče, sourozenci a širší rodina a v poslední řadě situační činitelé především vnější podmínky života dítěte (zda bydlí nová rodina dítěte na venkově nebo ve městě a jiné). (Bubleová a kol., 2007)

2.5 Období úvah a rozhodování před přijetím dítěte

2.5.1 Období vnitřního rozhodnutí

Jistě se všichni shodneme na tom, že toto období je velice důležité, a mělo by být proto náležitě zváženo. Dobrou radou a snad již známou pravdou je, že budoucím rodičům odborníci doporučují hovořit o svém úmyslu především v širší rodině. Je totiž velice potřebné, aby budoucí sourozenci, babičky a dědečkové, synovci, neteře a další příbuzní přijali toto dítě zcela za své. To samé platí u pěstounské péče včetně pěstounské péče na dobu přechodnou. (Bubleová a kol., 2010, s. 14)

Je to období pokládání si otázek, které vedou k ujasnění názoru na náhradní rodinnou

péči, a zda na to ten který člověk má. Konečné rozhodnutí je však zcela na dané osobě, která se pro náhradní rodinnou péči rozhodla. (Bubleová a kol., 2007)

2.6 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče

2.6.1 Podávání žádostí

Pokud se osoba rozhodla přijmout opuštěné dítě, musí k tomu získat nejprve doporučení od příslušného úřadu. Jako první krok, osoba žádající o náhradní rodinnou péči, musí podat žádost o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči. Žádost lze samozřejmě v průběhu jejího vyřizování písemně přerušit či úplně zrušit. Do své žádosti musí žadatelé uvést, o jaký typ náhradní rodinné péče se zajímají. Mohou se rozhodnout i pro obojí, (pak stačí podat jednu žádost i na obojí). Danou žádost přijímá sociální odbor úřadu obce s rozšířenou působností v místě žadatelova trvalého bydliště. (Bubleová a kol., 2007) Seznam obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji připojuji v příloze na konci této bakalářské práce.

Zde žadatel obdrží formulář žádosti, ke které je nutno přiložit další doklady. Jedná se zejména o: osobní údaje (jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého bydliště), doklad o státním občanství, povolení k trvalému pobytu na území České republiky či hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu, zprávu o svém zdravotním stavu, fotografii obou žadatelů a údaje o sociálních a ekonomických poměrech žadatele. (Bubleová a kol., 2007)

Zákonem nejsou stanoveny jednotné formuláře (tiskopisy), každý úřad má proto vytvořeny své formuláře. Zároveň však úřad nemůže odmítnout žádosti, která není podána na formuláři, který si tento úřad vytvořil. Podmínkou dle zákona o sociálně-právní ochraně je, že žadatelé k žádosti připojí také svůj písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany je oprávněn o nich zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování a zároveň kdykoliv ověřit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností. Žadatelé přikládají též písemná souhlas se svou účastí na přípravě k přijetí dítěte do rodiny (povinný kurz). Pracovnice příslušného úřadu, jež má na starost náhradní rodinnou péči, navštíví žadatele u nich doma za účelem sociálního šetření. Sama si dále vyžádá jejich opis z evidence Rejstříku trestů. (Bubleová a kol., 2010)

Opis proto, že jsou zde uvedeny všechny tresty, ke kterým byl žadatel během svého života odsouzen. Jsou tam naprosto všechny tresty, ať ty co už jsou promlčené, nebo i ty co stále trvají. Pokud sociální pracovnice neshledá závažné nedostatky, předá celou kompletní dokumentaci krajskému úřadu. K tomu dojde zhruba po dvou až třech měsících od podání žádosti. Ten má za úkol, další řešení a odborné posouzení a prozkoumání žádosti. Stanoví žadatelům posouzení zdravotního stavu posudkovým lékařem, zajistí jim přípravu na přijetí dítěte a poté následuje vyšetření psychologem. (Bubleová a kol., 2007)

2.6.2 Odborné posuzování

Posuzuje se především charakteristika osobnosti žadatelů, psychický stav, zdravotní stav, předpoklad vychovávat dítě, bezúhonnost, motivace osoby, která vedla k žádosti, stabilita manželského vztahu a celkové prostředí rodiny. Prozkoumává se připravenost a nachystání vlastních dětí, či jiných osob žijících v dané domácnosti, přijmout dalšího člena do rodiny. Součástí je také celkové zhodnocení přípravy na přijetí nového člena do rodiny. Žadatelé o náhradní rodinnou péči, mají možnost navštěvovat odborné a přípravné kurzy. Přípravné kurzy pro budoucí náhradní rodiče zajišťuje krajský úřad, jak již bylo řečeno výše. Cílem kurzů je předat a poskytnout budoucím pěstounům nebo osvojitelům, potřebné vědomosti a zkušenosti o specifických otázkách náhradní rodinné péče. Tyto kurzy jim také zprostředkovávají informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo rodinu. Umožňují ujasnění představ o tom, jaké dítě je daná osoba schopna a ochotna přijmout do své péče. Je zde příležitost setkat se s odborníky z praxe i s osvojiteli a pěstouny. Na základě tohoto kompletního, odborného posouzení (psychologické vyšetření + zpráva z absolvovaného kursu přípravy, posouzení zdravotní způsobilosti) vyjádří krajský úřad své rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči. Jde o rozhodnutí v režimu správního řízení, což znamená, že pokud osoba s výsledkem rozhodnutí nesouhlasí, může do 15 dnů podat odvolání k Ministerstvu práce a sociálních věcí. (Bubleová a kol., 2007)

2.7 Období očekávání

Pro mnohé může být toto období velmi nelehké a může trvat různě dlouhou dobu.

Záleží to totiž především na tom, jaké žadatelé vyjádřili představy a požadavky o dítěti. Požadavky žadatelů na děti jsou velmi často mnohem vyšší, než mohou opuštěné děti splňovat. Čas očekávání je dobré naplnit přípravami na budoucí roli náhradních rodičů a současně se věnovat sami sobě a svým blízkým. Osoby mohou vyhledat a navštívit různá občanská sdružení či kluby pěstounů a seznámit se tak blíže s jejich programem. Vhodné je relaxovat a nabírat síly na další období. Tuto dobu je dobré také využít ke čtení odborné literatury, zabývající se problematikou náhradní rodinné péče, která může žadatelům v budoucnu pomoci s výchovou dětí v náhradní rodinné péči. (Bubleová a kol., 2007)

2.8 Období hledání a párování dětí a rodičů

Zprostředkování náhradní rodinné péče se řídí jedním základním pravidlem, a to tím, že pro dítě je vybrána vhodná rodina, tedy taková rodina, která je schopna a připravena přijmout dítě zcela takové jaké je. To znamená, se všemi jeho starostmi a radostmi, se všemi jeho přednostmi, ale též riziky ve vývoji, s jeho rodinnou i osobní anamnézou, s jeho minulostí, s důsledky jeho pobytu v určitém ústavním zařízení, nebo také v afunkční rodině. V případě pěstounské péče i účasti biologické rodiny na jeho výchově. Výběr rodiny pro dítě nezávisí ani tak na časovém pořadí, ale na míře tolerance a připravenosti žadatelů. Jelikož se jedná o citlivé rozhodnutí, zřizují hejtmani kraje na krajských úřadech, dle zákona o sociálně- právní ochraně, poradní sbory určené jen pro tento účel. Jsou brány jako zvláštní orgány obce. Poradní sbor tvoří odborníci působící v oblasti sociálně-právní ochrany. Na mysl máme zejména odborníky z oboru pediatrie, psychologie, pedagogiky, zástupce školských, zdravotnických a sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy, zaměstnance krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Poradní sbor zřizovateli nic nenařizuje, pouze doporučuje, kteří rodiče jsou nejvhodnější. Po projednání poradního sboru o vhodnosti té dané rodiny ke konkrétnímu dítěti jsou žadatelé informováni a vyzváni krajským úřadem, aby se seznámili s dokumentací konkrétního vybraného dítěte. Budou jim sděleny všechny dostupné informace, které jsou o dítěti známy. Jde o informace týkající se dosavadního života dítěte, jeho rodiny, o psychickém a zdravotním stavu dítěte a také o právní situaci dítěte. Žadatelé dostanou dostatek prostoru a času vyjádřit své názory, pocity i obavy. Musí si velmi důkladně promyslet, zda chtějí s tímto dítětem navázat kontakt. (Bubleová a kol., 2007)

Novela zákona SPOD, určuje jinou náplň „ poradním sborům“ na úrovni kraje – širší, pro oblast sociálně právní ochrany dětí v kraji. Výše zmiňovaná skupina odborníků se ale nadále bude scházet za účelem vytipování optimálního rodičovského páru pro konkrétní dítě, pod novým názvem – např. „ pracovní skupina pro NRP“, „poradní tým pro NRP“.

2.9 Období navazování kontaktu s dítětem

Projeví-li vybraní manželé opravdový zájem, že se chtějí s dítětem setkat, domluví jim úřady, kdy a kam se mají dostavit. První setkání s dítětem je velmi důležité, je proto dobré se na ně dobře připravit. Další kontakt a setkání se odvíjí už zcela individuálně. Záleží na dítěti, žadateli a dohodě žadatelů s vedením daného zařízení. Kojencům zpravidla nečinní navazování kontaktů až tak velký problém, bývá to spíše naopak. U starších dětí to je ovšem složitější a zcela individuální. Je třeba respektovat jeho počáteční nedůvěru v žadatele a obrnit se dostatkem trpělivosti. Ta je v této chvíli nejdůležitější. Kontakt žadatelů s dítětem se může konat v zařízení i mimo něj. Nejprve si žadatelé berou dítě na procházky po okolí. Jakmile to je jen trochu možné, berou si žadatelé děti na víkend či prodloužený pobyt. O pobytu dítěte mimo zařízení nerozhoduje soud, ale ředitel daného zařízení. Činí tak pouze po předchozím písemném souhlasu příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. (Bubleová a kol., 2007)

2.10 Období vzniku nové rodiny

Vztahy nově vzniklé jsou ohromným zásahem do života dětí i náhradních rodin a jejich okolí. Zákonem je proto stanovena nezbytná doba minimálně tří měsíců před rozhodnutím soudu, která slouží k celkové adaptaci všech zúčastněných na nově vzniklou situaci. Mluvíme o tzv. předadopční nebo předpěstounské péči. V této době má orgán sociálně-právní ochrany povinnost sledovat a hodnotit průběh péče a podávat ucelené zprávy příslušnému soudu. Soud může zcela jako jediný rozhodnout s konečnou platností o vzniku nového svazku. Proces sblížování se s dítětem, přijetí se, zvykání si na sebe navzájem a zvládnutí situace je dost náročný a většinou dlouhodobý. Je dobré od samého začátku soužití v náhradní rodinné péči jasně a pečlivě vymezit a stanovit srozumitelná pravidla chování, aby bylo pro dítě zcela jasné, co je v té rodině a

společnosti přijímáno, co chváleno a co je zcela odmítáno. Tato pravidla je třeba potom důsledně dodržovat. (Bubleová a kol., 2007)

3 FAKTORY, KTERÉ MOHOU OVLIVNIT ADAPTACI DÍTĚTE V NOVÉ RODINĚ

3.1 Pojem adaptace

Nejprve je důležité ujasnit si některé pojmy, které s touto kapitolou budou souviset. Tím nejdůležitějším pojmem je adaptace. Podle Průchy (Pedagogický slovník, 2001, s. 11) je adaptace proces přizpůsobení se něčemu. Jak zmiňují Hartl a Hartlová (Psychologický slovník, 2000, s. 299), opakem je maladaptace – nepřizpůsobivost, selhávání organismu vytvářet si během ontogeneze účinné interakce s prostředím; vzniká zpravidla na pokladě deprivace v raném vývoji nebo vlivem narušeného sociálního okolí dítěte, projevuje se poruchami chování různého stupně.“ Adaptace na úrovni osobnostní se rozlišuje na objektivní a subjektivní. Objektivní bývá posuzována podle toho, jak zdařile je člověk zakotven ve světě své rodiny, lidí a práce. Subjektivní vyjadřuje, jak se jedinec v uvedených oblastech života cítí spokojený, nebo zda prožívá nějaké napětí či úzkost. Globálně objektivní a subjektivní adaptovanost se posuzuje podle toho, jak se člověk naučil žít v souladu se sebou samým, jak se akceptuje a jak dovede řídit svůj vlastní vývoj. Správná adaptace je znakem dobrého duševního zdraví. Jedinec úspěšně řeší různé úkoly života, vyrovnává se s problémy a požadavky, kterým je vystaven. Nesprávná adaptace se označuje jako maladaptace či desadaptace. Člověk nedovede zdolávat překážky a obtíže, neustále se dostává do konfliktů s okolím. Takový nevyrovnaný jedinec potřebuje v běžných situacích více času a energie na jejich zvládnutí. Adaptační dynamismy se v běžných životních podmínkách většinou projevují v individuálních rozdílech charakteru lidí. Avšak v neobvyklých či zátěžových situacích začínají viditelným způsobem determinovat a regulovat individuální prožívání a jednání člověka. (Smékal, 2004, s. 266).

Podle Piageta se dítě přizpůsobuje požadavkům vnějšího prostředí. Jedná se o psychickou adaptaci. Tu zajišťují dva protikladné a zároveň doplňující se procesy – asimilace a akomodace. Při asimilaci dochází k tomu, že objekty a jejich vztahy se začleňují do schémat chování dítěte a do jeho dosavadních zkušeností. Při akomodaci dochází k tomu, že se dítě přizpůsobuje tlaku prostředí. Nový objekt nebo nová událost

nezapadají do jeho osvědčeného schématu. Dítě pak původní schéma obměňuje, přezkoumává a přizpůsobuje nové situaci. Oba procesy jsou v dynamické rovnováze. Pokud dojde k vychýlení, dítě se snaží ztracenou rovnováhu obnovit. Asimilační schémata se mění, a to především s věkem dítěte. Odrážejí tak konkrétní vývojovou fázi dětské inteligence a jeho aktuální způsob poznávání světa. Tato schémata rozhodují i o tom, zda budou konkrétní podněty z okolí dítěte zpracované. Pokud ano, tak jakým způsobem. (Čáp, Mareš, 2001)

3.2 Faktory ovlivňující adaptaci

3.2.1 Ztráta známého prostředí

Problémy mohou nastat především u starších dětí, u nichž hraje roli zejména skutečnost, že dítě většinou vyrůstalo v jiném než rodinném prostředí. Zkušenosti ukazují, že je zpočátku velice důležité, aby „náhradní“ rodiče zvolili vhodný způsob, jak připravit a seznámit dítě s novým prostředím, se členy jeho nové rodiny. To samozřejmě předpokládá se všemi doma předem probrat situaci dítěte a dohodnout si určitá pravidla chování. Změna prostředí pro dítě především znamená, že se musí rozloučit se „svými“ lidmi, na které bylo dosud zvyklé, určitými denními návyky a zaběhlými způsoby chování. Jistě již v minulosti zažilo nějaké zklamání, ztrátu někoho blízkého, pocit neúspěchu a zoufalství. Má prostě strach z toho, co přijde nyní. Bude ho mít někdo rád? Většinou se projevuje tak, že rodiče neopustí ani na chvíli, vyžaduje ustavičnou pozornost a zájem. Rodiče mu musí být stále na blízku. Občas je agresivní vůči jiným dětem, rozbíjí hračky, je zlý. Tímto svým negativním počínáním vyjadřuje strach – samo o sebe, o svou budoucnost, ale i o své nové rodiče, o jejich pozornost a lásku. Dítě, které žije ve skupině jiných dětí a je vychováváno střídajícími „tetami“, se řídí nepsanými pravidly, která mohou být velmi odlišná od těch, na jaká jsme zvyklí z rodinného prostředí. Od samého počátku soužití by rodiče měli jasně a velmi pečlivě vymezit určitá pravidla chování, aby bylo jednoduše srozumitelné, co je přijímáno, co chváleno a co je odmítáno. Rodiče by měli mít vždy dostatek času věnovat se dítěti, snažit se mu porozumět, nezapomínat na pohlázení a ujištění, že jsou na blízku. Dítě potřebuje nejen čas, ale i trpělivost, jasné a laskavé zacházení, než opět získá ztracenou důvěru, než se zahojí všechny jizvy a zklamání. V rodině, kde už děti žijí, je nutné

zamyslet nad dalšími aspekty. Má to být holka, kluk, nebo na pohlaví nezáleží? Také se doporučuje, aby nově přijaté dítě v rodině bylo nejmladší. (Bubleová a kol., 2010, s. 22)

3.2.2 Děti jiného etnika

U nás se nejčastěji jedná o děti romské nebo vietnamské. Stejně jako o jeho biologické rodině, s etnicky odlišným dítětem musí být jeho noví rodiče od začátku připraveni o jeho původu mluvit a začlenit jej přirozeně do jeho osobní identity. K tomu velmi pomůže dostatek vědomostí o kultuře, z níž dítě přichází. Rodiče si pak najdou v ní to „své“, co se jim osobně líbí, ať už je to hudba, pohádky, řeč, krásy země původu či kulturní zvyky. Tím mají zpola vyhráno. V ideálním případě se může podařit nalézt přátelství s rodinnou stejné kultury, a pokud ne, tak je velmi důležité zajistit možnost pravidelného setkávání s dětmi téhož původu, žijících v náhradních rodinách. (Bubleová a kol., 2010, s. 24)

3.2.3 Hledání identity

Velmi kritickým obdobím, které je u mnoha dětí shodné, tedy v nových rodinách, je hledání svého původu, své identity. Každý z nás jistě někdy pátral ve své minulosti, chtěl poznat historii své rodiny, dozvědět se o svých předcích, o jejich charakterech, vlastnostech a schopnostech. Klademe si otázky jaký je náš původ, odkud pocházíme, po kom jsme, ke komu patříme? Tyto otázky jsou o to důležitější pro děti, které žijí v náhradních rodinách. Budou chtít vědět, kde se narodily, jaké bylo jejich dětství a proč je někdo nechtěl. Nyní to musí být noví rodiče, kdo jim v pravý čas, vhodnou a citlivou formou objasní záhady minulosti. Mnělo by to být dříve, než se samy začnou ptát. Rodiče by měli být připraveni trpělivě odpovídat na všechny otázky. Je pochopitelné, že každé věkové období potřebuje různé přístupy. Proto by se měl zvolit vhodný způsob, odpovídající věku a přiměřená forma, jak hovořit s dítětem o jeho dětství a původu. Tuto historii by měli vždy stejným způsobem opakovat, seznámit s ní nejbližší osoby a příbuzné, aby nebyli zaskočeni a vždy věděli, co říci dítěti, až samo začne pátrat a přesvědčovat se zda mu řekli pravdu. Nikdy by však neměli toto sdělení měnit, pouze přidávat další fakta (s ohledem na věk, možnosti a touhu dítěte znát o sobě vše). Měli by se snažit předcházet k dopadům nešťastných náhod, někdy i zlého úmyslu okolí. Nezodpovězené, zamlčené a nepravdivé výmluvy mohou pouze uškodit vývoj

dítěte, může se náhle a zcela vytratit rodiči vytvářené zázemí, naděje, důvěra a láska. (Bubleová a kol., 2010, s. 25)

„Není žádný hlas krve. Dítě přijímá za matku tu osobu, která se k němu mateřsky chová. Adoptivní rodiče, pěstouni, či jiní vychovatelé dítěte v náhradní rodinné péči, jsou psychologicky pravými rodiči, jestliže skutečně za své dítě přijímají.“ (Matějček, 1982, s. 3)

S pravdou se lépe žije – a zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná. Nestačí sdělit, je třeba sdílet, nečekat až se dítě bude ptát. Vývojově vhodná doba je již kolem tří let. Pozdější sdělení je vždy problematické. Dítěti musí být jasné, že nám svou existencí udělalo radost! Adopce je něco, za co se nikdo nemusí stydět – a nejméně dítě samo. Označit den, kdy dítě přišlo do rodiny, jako nejšťastnější den života. O jeho vlastních rodičích zásadně neříkat nic špatného. (Zdeněk Matějček, 1986, s. 3-7)

Klimeš (2006) se domnívá, že mohou při pozdějším oznámení nastat tyto fáze: akutní šok (popření či ignorování informace); nespecifická obrana (nárůst aktivace organismu, agrese); reaktivní deprese (Ta se označuje za reaktivní, protože je reakcí na bezmoc.), okamžikem oznámení nevzniká nová identita, ale teprve se začíná tvořit, toto tvoření je dlouhodobý proces; nová identita (dočasné odcizení, nepřekonatelnost, za půl roku by měla zmizet).

Jak uvádí Roháček (2012, s. 10-13), dítě se musí vyrovnat s novými rodiči, se ztrátou svých biologických rodičů, se svými dosavadními vztahy, se svými geny a vlohami, se svými zážitky a zkušenostmi, nebo i s novým příjmením.

3.2.4 Projevy dítěte během adaptace a co s nimi

Důležité je si uvědomit, že jde o obranné mechanismy dětí, které si nezbytně vytvořily proto, aby přežily v traumatickém a nepodnětném prostředí. Tedy jsou to podvědomé reakce, za které dítě nemůže.

- a) Uzavření do sebe a odmítavé chování – samo zažilo odmítání, proto si raději drží odstup, neprojevuje žádné city, u některých to znamená dokonce zlost obrácenou dovnitř. Dítěti můžeme pomoci tím, že mu budeme vyjadřovat lásku, posilovat jeho sebeúctu, chválit, odměňovat, povzbuzovat, trpělivost.

- b) Dělání si zásob jídla – toto chování je typické pro děti, které trpěly nejen materiální, ale i emocionálním nedostatkem, jedná se o chronickou prázdnotu v jejich nitru. Opakovaně ujišťovat, že jídla bude vždy dostatek, budovat důvěru, prázdnotu vyplnit tělesným kontaktem.
- c) Agresivní chování – sebepoškozování může být projevem týrání dítěte v minulosti, jeho způsob jak vyjadřuje svůj strach, hněv, nerozpláče se, když se poraní, ale vyjadřuje svou bolest, tak, jak samo umí. Důležité je podporovat jeho sebevědomí, dát mu pocit lásky, bezpečí, jistoty, porozumění.
- d) Lhaní, krádeže, opožděná geneze svědomí – navykly způsob života, jeho ochrana před ponížením a trestem, plete si skutečnost s touhami a fantazií. Tady je velmi důležitá důslednost, vytvořit prostředí, kde dítě cítí, že je bezpečné mluvit pravdu, vrátit ukradenou věc zpět na své místo, trest by měl být smysluplný, to znamená, že by měl být důsledkem jeho chování. Když něco ukradne či zničí, mělo by nahradit škodu, odpracovat, důležitá je i spolupráce s odborníkem.
- e) Slabý oční kontakt – nejistota, nízká sebeúcta, pocit nedůvěry. Dát mu pocit důvěry, bezpečí, tělesný kontakt.
- f) Neselektivní náklonnost k lidem – jedná se o děti, které neměly možnost se k někomu připoutat, nebo se vytvořené pouto přetrhlo. Děti byly doposud zvyklé na časté střídání lidí, kteří o ně pečovali, ztratily tak pud sebezáchovy, nedokáže rozlišovat mezi tím, kdo je jeho a kdo cizí. Dobré je, aby dítě zůstalo s rodiči co nejvíce doma, navodit pocit důvěry a jistoty, je dobré omezit návštěvy přátel a rodiny, a raději je pozvat k sobě domů.
- g) Jiné – poruchy spánku, pomočování, cucání prstů, kývání se ze strany na stranu, sobectví, přehnaná touha vlastnit, předčasné sexuální projevy, slabá schopnost dítěte soustředit se, nečinnost, slabá vůle, nepřizpůsobivost, vzdor. I tady platí projevovat dítěti lásku, a mít hodně trpělivosti. (Roháček a kol., 1998)

3.2.5 Další faktory

Zde bych uvedla některé další faktory, které adaptaci dítěte do náhradní rodiny mohou ovlivňovat. Jedná se především o počet dětí, které mají být do pěstounské péče svěřovány. Podle výzkumů jsou doporučovány dvě až tři děti a v případě, že už mají vlastní, tak by počet dětí v rodině neměl překračovat počet čtyři. Chystaná novela

navrhovala maximální počet dětí v pěstounské péči. Měli být nejvýše tři, ale návrh nebyl přijat. Pokud by se jednalo o děti handicapované, tak by z hlediska individuální péče, bylo lepší, kdyby rodiče, pokud chtějí ještě další děti, přijali maximálně jedno. Větší počet se nedoporučuje. Dalším faktorem může být věk, jak dítěte, tak rodičů. Optimální věk ženy, která chce přijmout dítě do osvojení, by měl být do 40 let. U pěstounské péče se neurčuje, ale přesto by měl být zachován přiměřený věkový rozdíl. Optimální věk přijímaného dítěte by měl být nižší než je věk nejmladšího dítěte v rodině.

II PRAKTICKÁ ČÁST

1 METODOLOGIE VÝZKUMU

V této části práce nejprve uvedu cíl této praktické části, pak popíši některé předpoklady, které souvisejí s mým výzkumem, dále představím metody, které v této části práce budu využívat, popíši jednotlivé kroky, které jsem zvolila pro získání informací a dat pro můj výzkum. Dále uvedu, jaký výzkumný vzorek jsem si zvolila a cestu, jak jsem se k němu dostala. Lehce naznačím i prostředí, ze kterého jsem čerpala data pro můj výzkum a etickou stránku celého výzkumu.

1.1 Cíl praktické části

Celá má práce se zabývá tématem adaptace dítěte do prostředí náhradní rodiny, především tedy i faktory, které tuto adaptaci ovlivňují. Cílem mé praktické části je ověřit faktory, které jsem uvedla v teoretické části své bakalářské práce a zároveň podle názorů a zkušeností rodičů z náhradní rodinné péče nalézt další možné faktory, které by adaptaci dítěte mohli ovlivnit. V rámci tohoto výzkumu bych se chtěla pokusit zjistit, jak situace, kdy přijali dítě do rodiny, vnímali rodiče, a v jednom případě i děti a sourozenci samotní. Dále jak situace ovlivnila jejich rodiny z hlediska vztahů, celkového klimatu, zda tam byly patrné nějaké problémy jak na začátku, tak také, jak se do budoucna tyto problémy podařilo zmírnit, popřípadě úplně odstranit. Tedy, zde dítěti pomohlo, že se dostalo do rodiny.

1.2 Předpoklady

- Předpokládám, že dítě strávilo nějakou dobu buď v kojeneckém ústavu, nebo dětském domově.
- Předpokládám, že všechny děti pocházejí s prostředí, které pro jejich rozvoj nebylo vhodné.
- Předpokládám, že se vstup dítěte do nového prostředí neobešel bez určitých třecích ploch a problémů, které jsou s tím spojené.
- Předpokládám, že se rodiče společně s odborníky shodují na tom, říci dítěti pravdu o jeho biologickém původu a podpoří tak jeho identitu.
- Předpokládám, že rodiče z hlediska identity a rozdílné národnosti dítěte přijali určitá opatření, a že seznamují dítě s jeho původním kulturním prostředím.

1.3 Použité metody

Pro svou práci jsem si zvolila metodu **kvalitativního výzkumu**, protože problém, který ve své práci zkoumám, tuto metodu vyžaduje pro hlubší pochopení a proniknutí do problematiky adaptace dítěte do nového prostředí. Z kvalitativního výzkumu jsem si vybrala formu **případové studie**. Jedná se o zachycení složitosti případů, o popis vztahů v jejich celistvosti. Data pro případovou studii mi zde budou poskytovat především rozhovory, pozorování a rozborů prací dětí.

1.4 Metody získávání dat

Metody získávání dat, které jsem v této části práce použila, byly pro mne rozhovory, především polostandardizované rozhovory. Mají tu výhodu, že v sobě spojují, jak rozhovory standardizované, kde je striktně dána struktura rozhovoru, a který probíhá podle podrobně sestaveného schématu, tak rozhovory nestandardizované, které používají otázky otevřené a tak dávají respondentovi větší volnost. Použila jsem seznam otázek, které bylo nutné probrat, ale bylo na respondentovi, v jakém pořadí a jakým způsobem bude na jednotlivé otázky odpovídat, některé pak vyplynuly z rozhovorů samy, někde jsem musela formulaci trochu poupravit. U rozhovorů (interview) jsem udělala pilotáž (předvýzkum), jestli otázky, které jsem v polostandardizovaném rozhovoru použila, odpovídají tomu, co jsem chtěla zjišťovat. Tyto rozhovory byly vedené jak metodou „face to face“, tak e-mailem.

Zaměřila jsem se především na témata, která souvisejí s faktory, které by mohly ovlivňovat adaptaci. Otázky, které byly zaměřené i na vztahy v rodině, problémy, které mohly v souvislosti s adaptací nastat a jak se tyto problémy s postupem času odstranily úplně, nebo zda do dnes převládají.

1.5 Metody zpracování dat

Rozhovory, které jsem vedla s jednotlivými rodinami, jsem nejprve přepsala do vyhovující podoby. V případě nejasností v některých odpovědích jsem se s rodinami znovu setkala buď osobně, nebo jsme komunicovali prostřednictvím e-mailové pošty. Tím jsem si ujasnila porozumění odpovědím na jednotlivé otázky. Vypustila jsem z nich případné identifikační údaje.

1.6 Volba výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvoří čtyři pěstounské rodiny. Jednotlivé rodiny jsem vybírala záměrně podle svého výzkumu, kterým se má práce zabývat.

1. rodina, která se nově zapojila do programu Filadelfie – Přístavu Oldřichovice a nastěhovala se do právě dostaveného domku. Kromě dvou vlastních synů ve věku čtrnácti a dvanácti a půl let, si z Dětského centra v Pardubicích osvojili v osmi a půl měsících holčičku, které je nyní čtyři a půl roku. Plánují si vzít další děti.

2. rodina se v roce 2004 rozhodla připojit k projektu Filadelfie – přístav Oldřichovice. V lednu v roce 2006 se mohli přestěhovat do nově postaveného domu. Mají dvě vlastní děti a pět v poručnické péči. Celkem tedy sedm dětí. Tady musím rozdělit i jednotlivé děti:

A) Dívka ve věku 14 a půl let, kterou si vzali z kojeneckého ústavu v Ostravě, když jí bylo dva a půl roku.

B) Chlapec ve věku 13 a půl let, kterého si přivezli z téhož zařízení, když mu byl jeden a půl roku.

C) Dívka, kterou do poručnické péče přijali také z Ostravy, když jí byly dva roky.

D) a e) jsou dvojčata, dva chlapci, biologičtí sourozenci dívky C), které si v roce 2006 ve věku jedenácti měsíců vzali taktéž z Ostravy.

3. rodina v průběhu šesti let přijala tři děti; od přijetí prvního dítěte uplynulo jedenáct let.

A) Chlapce ve věku necelých tří let přijali do osvojení v lednu roku 2001 z kojeneckého ústavu Aš. Dnes je mu 14 let.

B) Dívku ve věku 4 měsíců přijali do pěstounské péče v listopadu téhož roku z téhož zařízení. Nyní je jí 11 let.

C) Dívku ve věku necelých dvou let přijali do pěstounské péče v roce 2007 z Aše. Nyní je jí 7 let. Jejich „adoptivní“ maminka nyní vede různé semináře a přednášky. Právě po jedné z nich na téma: Potřeby, zvláštnosti a rozvoj předškolních dětí v náhradní rodinné péči (dále jen NRP), jsem jí požádala o rozhovor do své bakalářské práce.

4. rodina měla dlouhý čas pouze vlastní dceru.

A) Když bylo dívce jedenáct let, její rodiče si v roce 2000 osvojili chlapce ve věku 1,2

let mongolské národnosti, (který se však narodil v Čechách, a proto měl i české občanství) z kojeneckého ústavu v Aši. Dnes je mu 13 let.

B) Chlapce, nyní ve věku 9 let, si z kojeneckého ústavu v Praze přivezli ve věku 1,5 roku v roce 2005. Kromě různých zdravotních obtíží mu byl letos diagnostikován autismus. Je v poručnické péči.

C) Třetího chlapce si do pěstounské péče vzali v roce 2010 ve věku 5 let z dětského domova v Unhošti. Nyní mu je sedm let a začal navštěvovat první třídu.

Tuto rodinu budu zkoumat nejbliže. Zaměřím se zde na rozhovory nejen s oběma rodiči, ale také s jejich sestrou a především s dětmi samotnými. Dalšími materiály, které zde použiji, budou i ukázky prací dětí, které zde také uvedu.

Vybrané rodiny pocházejí z různých míst České republiky. Pětkrát jsem vedla rozhovor pouze s matkou, dvakrát s oběma rodiči a dvakrát s dětmi. Většinu těchto rodin jsem měla možnost poznat v Malenovicích na Dnech pro náhradní rodiny. Toto setkání se uskutečnilo ve dnech 19. – 20. října 2012 pořádané OS Filadelfie – Přístav Oldřichovice pod záštitou města Třinec a ve spolupráci s odborem sociálních věcí MU v Třinci. Na toto setkání jsem se dostala přes jednoho z členů právě OS Filadelfie – Přístavu Oldřichovice, který je naším dlouholetým rodinným přítelem. Na tomto setkání jsem měla možnost hovořit jak se dvěma rodinami právě z této organizace, tak s jednou, která na toto setkání také přijela. S poslední rodinou se znám osobně velice dobře.

Všechny rodiny se mnou se zájmem spolupracovaly, velice ochotně zodpovídaly veškeré mé otázky, a když jsem potřebovala podrobnosti nebo ujasnění v některých oblastech, vždy mi poskytly veškeré potřebné informace.

1.7 Prostředí výzkumu

Výzkum jsem prováděla jak v Malenovicích s konkrétními vybranými respondenty, tak i přímo v jedné rodině, kde jsem vedla jak rozhovory. Ty jsem si zaznamenávala na papír, či nahrávala na diktafon a později přepisovala. Dále jsem prováděla pozorování vztahů mezi sourozenci, her dětí a tvořivých činností (podle mých pokynů měly např. nakreslit svou nynější rodinu). Pokud jsem měla nějaké nejasnosti, pak rozhovory probíhaly elektronickou formou přes e-mail.

1.8 Etické hledisko

Všechny respondenty jsem na začátku rozhovorů seznámila s mým výzkumem a důvody, proč tento výzkum dělám, z jaké jsem školy, a který obor studuji. Seznámila jsem je také s tím, na jaké účely budou informace od nich získané použity, tedy pouze pro výzkumné účely méj bakalářské práce, a že získané informace nebudu dále šířit. Některým respondentům by nevadilo použití jejich jmen, ale v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů, dodržuji anonymitu respondentů.

2 VÝSLEDKY

2.1 Základní charakteristika výzkumného vzorku (jednotlivé rodiny)

Zde shrnu základní informace o rodinách a pro větší přehlednost jsou zde vytvořeny i tabulky. V nich uvedu všechny děti, které jsou v jednotlivých rodinách jak vlastní, tak v NRP.

Tab. 1: Rodina č. 1

Děti	Věk při příchodu do rodiny	Nynější věk	Sourozenecký vztah	Zařízení, ze kterého dítě přišlo	Forma NRP
Chlapec		12 let a 5 měsíců	sourozenci *		biologický syn
Chlapec		14 let			
Dívka A	8 let a 5 měsíců	4 roky a 5 měsíců		DC Pardubice	osvojení**

*Sourozenci, myšleno biologičtí, stejně i dále.

**Osvojením je myšleno osvojení nezrušitelné.

Tab. 2: Rodina č. 2

Děti	Věk při příchodu do rodiny	Nynější věk	Sourozenecký vztah	Zařízení, ze kterého dítě přišlo	Forma NRP
Dívka			sourozenci		biologická dcera

Chlapec			sourozenci		biologický syn
Dívka A	2 roky a 5 měsíců	14 let a 5 měsíců		KU Ostrava	poručenství
Chlapec B	1,5	13le a 5 měsíců			
Dívka C	2 roky	8 let	sourozenci		
Chlapec D	11 měsíců	7 let			
Chlapec E	11 měsíců	7 let			

Tab. 3: Rodina č. 3

Děti	Věk při příchodu do rodiny	Nynější věk	Sourozenecký vztah	Zařízení, ze kterého přišlo	Forma NRP
Chlapec A	3 roky	14 let		KU Aš	osvojení
Dívka B	4 měsíce	11 let			pěstounství*
Dívka C	1 rok a 9 měsíců	7 let			

*Pěstounstvím je myšlena pěstounská péče individuální.

Tab. 4: Rodina č. 4

Děti	Věk při příchodu do rodiny	Nynější věk	Sourozenecký vztah	Zařízení, ze kterého přišlo	Forma NRP
Dívka		21 let			biologická dcera

Chlapec A	1 rok a 5 měsíců	13 let		KU Aš	osvojení
Chlapec B	1 rok a 5 měsíců	9 let		KU Praha	poručenství
Chlapec C	5 let	7 let		DD Unhošť	pěstounství

2.2 Otázky k rozhovoru

A) Rozhovor s rodiči:

1. Jaké byly vaše první dojmy, když dítě poprvé překročilo práh pro něj nového domova?
2. Jaké bylo dřívější rodinné zázemí dítěte? (matka, otec, sourozenci)
3. Kolik let strávilo předtím v kojeneckém ústavu nebo v dětském domově?
4. Objevily se nějaké problémy např. v oblasti spánku, příjmu potravy nebo zařazení do kolektivu?
5. Jak to vidíte dnes, změnilo se něco?
6. Kdy vás dítě poprvé začalo vnímat jako své rodiče?
7. Kdy a jakým způsobem jste dítěti oznámili, že je adoptované apod.?
8. Je vaše dítě jiné národnosti, a pokud ano, jakým způsobem se s tím vyrovnáváte?

B) Rozhovor s dětmi:

Ten povedu s každým dítětem, v rodině č. 4., zvlášť. Protože jsou rozdílného věku, přizpůsobím tomu i otázky. U každého dítěte budou jiné.

3 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

V této části práce se budu věnovat analýze zjištěných dat přímo samotné. Rozdělila jsem je do následujících částí. Nejprve uvedu rozhovory s jednotlivými rodiči, poté uvedu rozhovory s dětmi v poslední zkoumané rodině a jako poslední kategorii uvedu analýzu produktů činností dětí, především jejich hru a činnosti v oblasti výtvarné.

3.1 Rozhovory s jednotlivými rodinami

3.1.1 Rozhovor s rodinou č. 1

Na všechny mé otázky zde odpovídala pouze matka. Při rozhovorech byla ochotná podávat veškeré informace. Její odpovědi byly k daným tématům, avšak některé odpovědi jsou poněkud stručnějšího charakteru.

Otázka č. 1.: *„První dojmy, kdy jsme si donesli naši malou holčičku domů, byly dobré. Byl to osmiměsíční uzlíček, miminko, a jako miminko se i projevovalo.“*

Otázka č. 2.: *„Holčička měla maminku velice mladou s rizikovým chováním. Měla trvalý pobyt na městském úřadě, ale do dnes jsme se nedověděli, proč tomu tak bylo. Přijde nám to do dnes podivné. Její tatínek už měl dříve svou rodinu. Se svou ženou měl jednoho syna, ale pak od nich odešel a měl naši holčičku s její maminkou, ale i od nich nakonec odešel.“*

Otázka č. 3.: *„Holčička strávila nějaký čas v nemocnici, protože byla předčasně narozená a pak přes osm měsíců v Dětském centru v Pardubicích, odkud jsme si jí vzali domů.“*

Otázka č. 4.: *„Nějaké závažné problémy neměla, ale samozřejmě, že nic nebylo bez problémů. Spala dobře, nebudila se v noci, spala až do rána nepřerušovaně, ale večer plakala. Když jsem ji chtěla vzít do náručí, abych ji utišila, mělo to spíše opačný efekt. Cukala sebou, odvracela se a nechtěla chovat. Musela jsem ji dát zpět do postýlky, kde se sama uklidnila. Po třech týdnech se začala na své brášky smát a za nějaký čas se začala usmívat i na nás. Dokázala se do naší rodiny optimálně začlenit. Její bráškové byli velcí na to, aby jim vadila jako konkurence. Bylo jim v té době osm a deset let. A možná k tomu přispěl i tatínek, který začal více času trávit s klukama. Bral je ven na výlety a hodně s nimi sportoval. Já jsem pak mohla více času trávit s naší holčičkou a věnovat se plně jí a jejím potřebám. Trochu mne u ní také udivilo, jak vnímá některé věci jinak, než ostatní děti a že jí musím některé věci více vysvětlovat. A samozřejmě zde hrála roli porucha attachmentu.“* Zde se jedná o poruchu citové vazby. Je to dobře vidět na příkladu uvedeném výše, kde popisuje situaci, kdy se děvče nechtělo nechat chovat, nebo situaci, kdy se začala smát až po třech týdnech a nejprve na osoby, které jí byly věkově bližší, než dospělé osoby, nebo dokonce matka, která s děvčetem trávila nejvíce času.

Otázka č. 5.: „*Samozřejmě, že nastaly změny. Hlavně nám neuvěřitelně vyrostla. Je o pár let starší a to už je změna sama o sobě. Počáteční projevy lehkých problémů po půl roce překonala. Co se týče poruch v oblasti attachmentu jsou zde některé problémy. Jedním z nich je, že někdy lže a je problémem jí vysvětlit, že se to prostě nedělá. Dalším z nich je, že si vezme to, co není její a když jí vysvětlují, že se to nedělá, dívá se na mne trochu nechápavě. Jediné co v tomto případě děláme, že jí vše vysvětlujeme s ohledem na její věk. Samozřejmě jsou zde pravidla, která se prostě musejí dodržovat. Další z věcí je ta, že si vše chce dělat sama. Sama se chce obléct, obout, uklidit po sobě, utřít, umýt a vždy protestuje, když jí chci pomoci. Nejspíš je to rys jejího temperamentu. Při hrách vyžaduje partnera, který by si hrál s ní. Sama si hraje méně, než by bylo u dítěte jejího věku zvykem. Vyžaduje neustálou pozornost „Mami, pojd' se podívat.“ To je trochu unavující. Musím být stále v kontaktu s ní. Poslední věcí, která mne k tomuto tématu napadá, je ta, že objímá neznámé lidi. Musím jí neustále vysvětlovat, že to není vhodné a jaká nebezpečí z těchto situací mohou vyplynout.“ Tato otázka mi přinesla nejvíce informací. Jedná se zde především o typické znaky dítěte, které vyrůstalo bez matky, byť i po krátký časový úsek a tato zdánlivě krátká doba může mít na dítě a jeho budoucí vývoj nedozírné následky. Jedná se o psychickou deprivaci (Matějček, 1999), některými autory je tento stav nazýván jako komplexní vývojové trauma, rané trauma (Vrtbovská, 2010). Ovlivňuje psychiku dítěte, jeho vztahy jak s nejbližšími osobami, tak s cizími lidmi, chování v běžných situacích, řešení problémů a dalších oblastech jeho života.*

Otázka č. 6.: „*Odpověď na tuto otázku je jednoduchá, holčička, když začala mluvit, tak nám začala přirozeně říkat mami, tati, jinou maminku, ani tatínka nepoznala. Bylo to někdy po prvním roce.“ Tady je patrné lehké opoždění ve vývoji ve vztahu k řeči, i sama matka přiznala, že začala mluvit o trochu později, než běžné děti.*

Otázka č. 7.: „*Naší holčičce jsme řekli, že jsme si ji vzali z domečku, kde byli děti, o které se nemohou rodiče starat. Začali jsme ji to říkat někdy kolem tří let, kdy už to byla schopna pochopit. Občas ji to připomeneme, zatím to neřeší.“ Je dobře, když rodiče netají původ dítěte a nebojí se o tomto tématu hovořit.*

Otázka č. 8.: K této otázce není odpověď, protože dítě není jiného etnika.

3.1.2 Rozhovor s rodinou č. 2

Zde jsem vedla rozhovory pouze s matkou o jejích pěti dětech, které mají v poručnické péči. Dětem jsem přiřadila malá písmena abecedy. Písmena C) a D) budou sloučena do

jednoho bodu, jedná se zde o dvojčata. Odpovědi jsou někde stručnějšího charakteru, jinde obsáhlejší, jsou však k daným tématům a z rozhovorů jsem se dověděla téměř všechny potřebné informace. U některých odpovědí nevěděla podrobnější informace, zvláště o předchozím rodinném zázemí, u některých nechtěla podrobnosti zveřejňovat.

Dívka A):

Otázka č. 1.: *„Holčičku jsme si domů přivezli v roce 2000 z kojeneckého ústavu z Ostravy, když jí bylo dva a půl roku. Bylo to vlastně po delším období, kdy jsme si po vlastních dětech holčičce a chlapci pořídili ze srdce další holčičku. Bylo to pro nás velké obohacení, jelikož oba s manželem máme rádi děti. Nebylo to jednoduché období, ale Pán nás v něm mocně posiloval.“*

Otázka č. 2.: *„Matka byla prostitutka, Romka. Vůbec se o ní neví.“*

Otázka č. 3.: *„Přes dva roky.“*

Otázka č. 4.: *„Ano. Nespavost, deprese, trvalý křik, neschopnost komunikovat. Dále psychiatrického rázu, mám na mysli poruchu attachmentu, ale i přesto si k nám postupně budovala důvěru. Zpočátku však důvěřovala a spoléhala se především na sebe víc, než bylo normální. Třeba byla ve školce, ale z počátku měla strach. Vůbec, když měla z něčeho strach tak to neřekla, nebo řekla, že neví. Ale po půl roce nastaly zlomy. Měla také problém v oblasti motoriky. Neuměla lézt přes překážky a obrovský problém jí dělala chůze po nerovném terénu. Bylo to v důsledku toho, že v kojeneckém ústavě měli vybetonované rovné hřiště.“* Ano, ten poslední bod je u těchto dětí velice častým problémem. Rovné plochy, většinou vybetonovaná hřiště, kde nejsou nerovnosti v terénu, či alespoň umělé svahy, kde by dítě mohlo přirozeně běhat a rozvíjet svou motoriku.

Otázka č. 5.: *„Ano. Hlavně se to začalo po půl roce lámat a ve školních letech nastaly zásadní změny. I přes to má obrovský problém vázat se na cizí osoby. Spíše se setkáváme s opakem, že by dítě bylo schopno odejít s úplně cizí osobou, ale tady je to jiné. Dnes můžeme vidět další změny, to, co utváří její osobnost. Také to, jak si poradila s lokomocí. Dívka je sportovně založená, několik let trénuje lehkou atletiku a na školní Olympiádě pak vysbírá kdejakou medaili. Věnuje se i uměleckým řemeslům – v DDM Třinec a ráda cvičí aerobik. Royal Rangers ji baví, chodí na schůzky, jezdí na víkendovky, na tábory. Ráda čte.“* Royal Rangers je dětská mezinárodní organizaci,

kteřá působí jak ve světě, tak ve 46 městech v České Republice. Jedná se organizaci uznanou MŠMT pro oblast práce s dětmi a mládeží. Cílem je nabídka volnočasových aktivit, při kterých se děti školního věku naučí užitečným dovednostem pro každodenní plnohodnotný život. Pomoci jim vyrůst v samostatné a zodpovědné jedince žijících bez závislosti na drogách, alkoholu, automatech, bez xenofobie a rasismu. Nejdůležitější je Zlaté pravidlo: „Ve všem dělám druhým to, co chci, aby oni dělali mně.“ Bližší údaje uvádím pro upřesnění, o jakou organizaci se jedná, protože se o ní zmiňují i při rozhovorech o dalších dětech.

Otázka č. 6.: *„Tak do půl roku nám začala říkat „mami, tati“.“*

Otázka č. 7.: Odpověď na tuto otázku je shodná u všech dětí v této rodině, takže ji dále budu používat jako „Otázka č. 7.: viz dívka A.“ *„Vědí to. Pořádáme oslavu ke dni, kdy k nám do rodiny přišly. Jsou to takové jejich druhé narozeniny.“*

Otázka č. 8.: Zde je obdobná situace jako u otázky č. 7. I tady budu dále odkazovat k dívce A. *„Ano, jsou romského etnika. Ovšem žijeme v regionu, kde to není problémem. Mluvíme o tom, není to u nás žádné tabu. Velkou roli v osobnosti dětí zde hrají i geny. Dávají velká důraz na prožitky, nemají plány, jsou hodně spontánní. Ale pro Romy už jsou „gadžo“ a nepřijmou je mezi sebe. Folklór trochu usnul, ale pokud je nějaké vystoupení jejich klasické hudby a tance, tak se jdeme s dětmi podívat.“*

Chlapec B):

Otázka č. 1.: *„Chlapce jsme si vzali ve věku jednoho a půl roku z kojeneckého ústavu z Ostravy. Neměl téměř žádné adaptační problémy. Byl a dodnes je prostě kluk jako buk. Okamžitě si nás všechny získal. Takže už nás bylo šest lidí v paneláku. V roce 2004 jsme se proto rozhodli pro projekt OS Filadelfie- Přístav Oldřichovice. Měsíce letěly, dva domy se postavily a my se mohli v lednu 2006 nastěhovat do krásného domečku, pod Javorový. V tomto období přibyly další tři děti a zvířectvo.“*

Otázka č. 2.: *„Matka žije nedaleko našeho bydliště. Je romského etnika. Na policii je známou firmou hlavně kvůli opakovaným krádežím a za to, že neoprávněně čerpala na syna peníze.“*

Otázka č. 3.: *„Něco přes rok.“*

Otázka č. 4.: „Předtím byl tři měsíce u matky. Když přišel k nám, neměl téměř žádné adaptační problémy. Ale při koupání a sprchování ve vaně křičel. Při jídle měl zpočátku nevolnosti.“

Otázka č. 5.: „Ano. Při koupání už nekřičí. ☺ Měl také problémy vázat se na cizí osoby, nedůvěřoval jim, ale kolem školního věku to skončilo. Velice brzy se naučil mluvit, spontánně. Je veselý a stále dobře naladěný. V křesťanské škole, kterou vlastně navštěvují všechny naše děti, má nejraději plavání, přestávky, křesťanskou výchovu a hry s dětmi v družině. Je zvědavý a velmi rád čte. Trénuje v DDM pin-pong a ve škole chodil do kroužku zobcové flétny. Možná z něj bude tanečník, při hudbě to s ním dost šije, ale chtěl být policistou. Nechce poznat svojí biologickou rodinu.“

Otázka č. 6.: „Také tak do půl roka.“

Otázka č. 7.: viz dívka A

Otázka č. 8.: viz dívka A

Dívka C):

Otázka č. 1.: „Dívku jsme si vzali ve věku dvou let v roce 2006 z kojeneckého ústavu v Ostravě tak jako všechny děti. Samozřejmě jsme z ní všichni měli velkou radost, ale bylo to dost náročné období z hlediska začlenění, adaptace, bylo dost problémů. Ale nakonec jsme vše díky Pánu ustáli.“

Otázka č. 2.: „Zde je společná matka jak pro toto děvče, tak potom pro obě dvojčata. Jsou to vlastně biologičtí sourozenci, ale v Ostravském kojeňáku byly každý v jiném oddělení. Matka žije na Hlavním nádraží v Praze. Má nízký intelekt. Je závislá na drogách a alkoholu. Živí se prostitucí. Je romského etnika.“

Otázka č. 3.: „Téměř dva roky.“

Otázka č. 4.: „Ano. Nestabilní spánek. Nejhorší byla porucha příjmu potravy. Museli jsme ji vyživovat vitamíny, které jsme jí dodávali injekcemi v nemocnici. Už jsme nevěděli, co dál, nucení do jídla, motivace, nic nepomáhalo. Až nám jeden lékař poradil, abychom ji nechali vyhladovět, vůbec nic jí nedávat. Po dvou dnech začala jíst nejprve suchý chleba a vodu. Od té doby už nás tato otázka netrápí. Jí bez problémů. Hodně také řvala, téměř kvůli všemu. Posílali jsme jí proto pryč s tím, že až přestane,

tak může přijít. Protože neměla publikum, rychle jí to přešlo a uklidněná se vrátila k nám.“

Otázka č. 5.: „Nakonec se začlenila v pohodě. Je vyrovnaná a klidná, asi je to i její povahou. Je pracovitá, poslechne autoritu, je cílevědomá a zodpovědná. Je to naše malá čiperka. Ve školce se učila ráda angličtinu a chodila na Kenny plavání. Moc se těšila do školy. Jednou nás překvapila tím, že počítala sama od sebe do dvaceti. Moc hezky si hraje a je kamarádská. Ve škole je jedničkárka a miluje sport. Říkáme, že z ní jednou bude dobrá máma. Je velmi praktická a chápe, jak to v domácnosti běží a co je potřeba zařídit.“

Otázka č. 6.: „Velice brzo.“

Otázka č. 7.: viz dívka A

Otázka č. 8.: viz dívka A

Dvojčata, chlapci D) a E):

Otázka č. 1.: „Chlapce jsme si přivezli také v roce 2006 společně s jejich sestřičkou z Ostravy. Bylo jim jedenáct měsíců. Dva kluci, co dodat. Dvojčata, však každý s jinou povahou. Ne vše bylo jednoduché. Nechtěli se nechat hlídat cizí osobou a nemuseli ji ani vidět.“

Otázka č. 2.: viz dívka C

Otázka č. 3.: „Oba strávili v kojeňáku téměř jedenáct měsíců.“

Otázka č. 4.: „První chlapec neměl problém začlenit se do naší rodiny. Problém byl v usínání, když jsem ho chtěla vzít do náruče, vzpínal se, ale když jsem ho dala vedle sebe, tak se uklidnil, schoulil, našel rovnováhu a usnul, Takhle k nám přilnul. Druhý chlapec měl také problémy s nespavostí, ale výraznější, nechtěl se chovat na rukách. Má výrazné motorické problémy – psychomotorickou retardaci středního stupně. Další problém s tím spojený, byl v opožděném řečovém vývoji. Mluvit začal až ve čtyřech letech.

Otázka č. 5.: „Oba kluci jsou naše domácí tornáda. Je jich všude plno. Co jeden vymyslí, druhý zdokonalí a oba společně spáchají. Už to nejsou žádná mimina, ale spíše správní kluci. První je sportovně založený, s ničím se nepárá a odvahy má za tři. Druhý je hodně šikovný na ruce, někdy až moc (například vytahuje tkaničky od bot). Musíme

mít zkrátka oči a uši všude. Bez léků dodnes neusne, tluče hlavou. Trochu se jeho vývoj spravil, když začal navštěvovat speciální školku. Kolektiv dětí, které ho přijaly mezi sebe, mu hodně pomáhá.“

Otázka č. 6.: *„První téměř po chvíli. Druhý nás začal přijímat dříve, ale oslovovat nás začal až po čtvrtém roce, kdy se naučil mluvit, Nejprve mne oslovoval „ma“ a teprve později „mami, tati“.“*

Otázka č. 7.: viz dívka A

Otázka č. 8.: viz dívka A

3.1.3 Rozhovor s rodinou č. 3

Jak už jsem výše uvedla, s touto rodinou jsem se setkala na přednášce, kterou právě matka dětí vedla v Malenovicích. Přednáška nesla název „Potřeby, zvláštnosti a rozvoj předškolních dětí v náhradní rodinné péči“. Po přednášce jsem krátce s matkou hovořila o jejích dětech, které přijali za vlastní.

Chlapec A):

Otázka č. 1.: *„Chlapce ve věku necelých tří let jsme si přivezli v lednu roku 2001 z kojeneckého ústavu z Aše. V kojenečku byl velice oblíbený hlavně u ošetřovatelek. Bylo to na něm zpočátku hodně znát. Velmi dobře se adaptoval, ale byl neposedný a na všechno sahal. Vlastní děti jsme neměli, takže u nás na něj byly v rodině čtyři dospělí. My rodiče a prarodiče.“*

Otázka č. 2.: *„O biologických rodičích nic nevíme.“*

Otázka č. 3.: *„Dva a půl roku.“*

Otázka č. 4.: *„Jak už jsem výše uvedla, bylo na něm vidět, že byl velice oblíbený. Projevilo se v tom, že mu asi vše dovozovali, neměl nastavené žádné hranice, na vše sahal a rád otáčel kohoutky, „ne“ na něj neplatilo. Později mu byla diagnostikována ADHD. Měl velmi malou slovní zásobu, ve vývoji byl mírně opožděný.“*

Otázka č. 5.: *„Dělal velmi rychlé pokroky, ale do dvanácti let si cucal palec. Dnes je z něj správný čtrnáctiletý kluk, který si rád hraje, objevuje věci a vše zkoumá. Má do dnes problém s pravou a levou.“*

Otázka č. 6.: *„Zvykl si rychle, takže téměř hned.“*

Otázka č. 7.: „Samozřejmě s ním o tom mluvíme od malička a odpovídáme na všechny jeho otázky, na které jsme schopni odpovědět. Nemáme důvod, proč bychom cokoli tajili.“

Otázka č. 8.: „Není jiného etnika.“

Dívka B):

Otázka č. 1.: „Dívku jsme si přivezli v témže roce a ze stejného místa jako chlapce v listopadu, ve věku čtyř měsíců. Bylo to naše malé miminko, zlatičko, které se hned stalo členem naší domácnosti, jako by už u nás bylo od narození.“

Otázka č. 2.: „Nebudu o tom mluvit.“

Otázka č. 3.: „Ty necelé čtyři měsíce.“

Otázka č. 4.: „Adaptace byla bezproblémová, bez deprivacních příznaků. Kolem jednoho roku se začala projevovat její osobnost v tom, že vše chtěla sama, „já sama já první“. To zůstalo, když začala sama chodit.“

Otázka č. 5.: „Dnes je jí jedenáct let a dělá nám velkou radost. Touha po tom, udělat si vše sama se jí nechce pustit. ☺

Otázka č. 6.: „Téměř hned a jak začala mluvit, tak používala i oslovení nás rodičů.“

Otázka č. 7.: „Samozřejmě, nic nezatajujeme.“

Otázka č. 8.: „Není.“

Dívka C):

Otázka č. 1.: „Dívku jsme si vzali ve věku necelých dvou let v roce 2007 z kojeneckého ústavu Aš. Zpočátku byl velký problém s adaptací a s deprivacními příznaky.“

Otázka č. 2.: „Nechci zveřejňovat podrobnosti.“

Otázka č. 3.: „Rok a půl.“

Otázka č. 4.: „Jak už jsem řekla, byly zde velké deprivacní příznaky. Už od počátku byla velmi plačtivá a fixovaná pouze na jednu osobu, tedy na mne. Nemohla jsem se bez ní ani na krok hnout. Dalším příznakem bylo kývání v postýlce a dumláni palce. Nebyla vůbec schopna vydržet u čtení pohádky ani u her.“

Otázka č. 5.: „*Opožděný vývoj se u ní projevuje i dnes, kdy je jí sedm let. Snažíme se dohnat krok s ostatními, ale bude to ještě velký kus práce.*“

Otázka č. 6.: „*Asi tak do půl roku.*“

Otázka č. 7.: „*Ano, samozřejmě to u nás všechny děti ví. Ještě jsem zapomněla dodat, že tento den, kdy k nám přišly, slavíme jako jejich další narozeniny.*“

Otázka č. 8.: „*Není.*“

3.1.4 Rozhovor s rodinou č. 4

Zde budu rozdělovat jak podle dětí, tak podle toho, s kým rozhovor povedu. Nejprve sem rozhovor vedla s matkou, pak s otcem. S každým zvlášť a v rozdílném období. Rozhovory s dětmi pak uvedu v další kapitole zvlášť. V této rodině jsem měla možnost i pobývat. Mohla jsem si tak ověřit informace, které mi poskytly v rozhovorech oba rodiče, s pozorováním rodinné situace. Snažila jsem se zde o maximální objektivitu.

3.1.4.1 Rozhovor s matkou

Jedná se o doslovný přepis.

Chlapec A):

Otázka č. 1.: „*To se nedá popsat. Cítila jsem napětí z toho, že k nám do rodiny přijde někdo nový. Bude narušena zóna naší rodinné intimity. Zároveň jsem cítila, že dělám něco dobrého a byla jsem zvědavá, jak to vše dopadne. Byla to taková směs pocitů, která tvořila jeden zvláštní.*“

Otázka č. 2.: „*Rodinné zázemí neměl žádné, byl od mala v kojeňáku.*“

Otázka č. 3.: „*Osmnáct měsíců.*“

Otázka č. 4.: „*Ano, vůbec v noci nespál a pak pospával přes den. Spal tak jednu, dvě hodinky a pak hodinku nespál, tak to měl celou noc, chodil po postýlce, po dvou měsících, kdy jsme se nevyspaly, jsme ho přestěhovaly na noc do kuchyně, abychom jsme se alespoň my mohli trochu prospat. Po půl roce, kdy jsme mu nastavily režim tak, aby spal v noci, to znamená, že jsme ho nedávali spát po obědě, chodily jsme s ním hodně ven, se situace zlepšila a v noci už spal. Zpočátku nejedl a měl jednu dobu problém s polykáním. Nechtěl poslouchat, respektoval pouze tatku, ale mne ne. Měl problém respektovat ženské pohlaví, i učitelky ve školce. Babička a děda si ho oblíbili, líbilo se jim, že sedí v klidu a je takový hodňoučký. Druhá babička se s tím nedokázala*

smířit, a hlavně s tím, že je jiné národnosti. Pokud neměl nějaké zaměstnání, tak zpočátku jen seděl a houpal se, neuměl si vůbec hrát. Všeho se bál. Chůze mu dělala problém a ještě více chůze v terénu. Byl neobratný. Nemluvil, říkal jen „he“. Na veřejnosti hledal někoho, kdo by ho pochoval, chodil s rukama zdviženýma vzhůru.“

Otázka č. 5.: *„Když se blíží nějaká změna (má před koncertem, před důležitou písečkou, nebo se těší na narozeniny), nastává porucha spánku. Pokud má pravidelný režim, spí jako dudek. Někdy by klidně celý den prospal, ale to je nejspíš důsledek nastupující puberty. Je pořád bázlivý, má strach z nového a neznámého. V kolektivu je oblíbený. Má dost kamarádů. Hodně jí. Dost se změnil, dříve byl hodně apatický, teď je živý až moc.“ ☺*

Otázka č. 6.: *„Když se rozmluvil, začal říkat „mama, táta“ Nejvíc to bylo znát, když jsme pro něj přišli do školky, že je rád, že někam patří, taková vnitřní přilnavost. Je vnitřně rád, že má domov. Chvilí to trvalo. Je to časově neomezené. Ženský faktor měl problém respektovat. Byl tatka, a mamka zpočátku pro něj nehrála roli. Trvalo to dýl, mne přijmout za matku, ale nakonec v něm všechno dozrálo, a bylo to v pohodě. Trvalo to léta, ale důvěra je nakonec vybudována. Dlouho taky trvalo, než pochopil hranice.“*

Otázka č. 7.: *„Řekli jsme mu to hlavně před školkou, aby to věděl dřív, než by mu to mohl někdo cizí říct, takový ten příběh o domečku. Tu informaci si musel v sobě přelouskat. Důvěra k nám byla touto informací trochu narušená. Přelouskal to nakonec dobře.“*

Otázka č. 8.: *„Je uzavřený. Nerad o tom mluví. Má ve škole kamarády podobné národnosti. Pomáhá mu však toto překonávat složení dětí na naší základce a lidí v našem městě. Ale teď v pubertě to řeší v sobě více. Nedávno se mne ptal na své zešikmené oči. Je to pro něj citlivá oblast.“* Jen dodám, že chlapec je mongolské národnosti. Oba jeho rodiče byli Mongolové.

Chlapec B):

Otázka č. 1.: *„Že je strašně hezounký, hodňoučký a miloučký. Dva měsíce se usmíval. Našla jsem konečně hodné dítě, bez problémů. Ale netrvalo to dlouho, po dvou měsících problémy začaly.“*

Otázka č. 2.: *„Matka ho opustila hned po porodu. Na chvilku se vrátila, ale pak ho opustila nadobro.“*

Otázka č. 3.: „Osmnáct měsíců.“

Otázka č. 4.: „Nechodil, nemluvil, poruchy spánku, na ty jsme však od předchozího chlapce byli zvyklí. Jídlo bylo v pohodě, jedl hodně. Jak jsem říkala, po těch dvou měsících začalo šílenství, nespokojenost a hlasitý pláč. Než jsme přišli na to, co mu je. Zjistili jsme, že má alergii na laktózu, dost jsme chodily po všech možných doktorech. Byl také hodně agresivní. Idyla usměvavého a spokojeného dítěte byla ta tam. Velice rychle jsem vystrízlivěla. Tři roky byl hrozně zmatený, přidaly se další potíže. Chodil a objímal by se s kde kým. Nevnímal nebezpečí a to trvá do teď. Hodně jsme s ním pracovali a chodili do lesa. Bralo nám šíleně času ho rozvíjet. Všechno šlo pomalu. Půl roku jsme chodili a všude ukazovali na žlutou barvu, pak jsme přidali další, ale museli jsme pořád opakovat žlutou, protože si to pletl s tou novou barvou. Struktura slova, barvy, tvary, to vše trvalo léta a musel se vše mechanicky naučit. Používala jsem speciální kartičky na učení dětí s Downovým syndromem. Čtvrtý rok byl klidný, ale s nástupem do školky se vše zase zhoršilo, a byl nakonec na tom hůř, než ze začátku. Museli jsme ho dát ze školky pryč.“

Otázka č. 5.: „Po letech jsme nakonec zjistili jeho pravou diagnózu. Autista. Je to teď lehčí i v učení. Je starší a je s ním více rozumná řeč, než předtím. Jeho mozek je zralejší. Ulevilo se nám, Konečně jsme v péči odborníků a víme, co mu je.“

Otázka č. 6.: „Přijal nás za své hned od začátku, ale nechápal, že se jmenuje jinak, než my. Nechápal, proč ho lidé neberou jako člena naší rodiny. Ale jak jsme mu změnili jméno na naše, už nebyl v této oblasti žádný problém. Konečně byl spokojený.“

Otázka č. 7.: „Řeší to spíš u mladšího brášky. U sebe si to nepamatuje, jako by to nebylo a starší bratr tu už byl, když k nám do rodiny přišel. U mladšího to řeší, protože viděl, jak ho navštěvujeme v DD, a viděl, jak jsme si ho přivezli domů nastálo.“

Otázka č. 8.: „Není.“

Chlapec C):

Otázka č. 1.: „Líbil se mi, ale už jsem byla připravená na to, že to nebude jednoduché. Ale byl milý a také rád, že je u nás. Těšily jsme se na něj. Přijetí bylo vyrovnanější a zralejší, než u prvního. Bylo vidět, že k nám chce. Už jsem však neměla ty naivní představy.“

Otázka č. 2.: „Měl rodinu, pak byl odebrán do kojeňáku, pak v adoptivní rodině, která ho vrátila, a pak vystřídal dva DD. Měl nestabilní prostředí, neustálé změny a neměl žádný základ.“

Otázka č. 3.: „Do pěti let vystřídal různá prostředí. V posledním DD byl tak rok.“

Otázka č. 4.: „Měl v sobě od začátku velký nepořádek, bez hranic, hodnot, jedné stabilní osoby, která by ho učila mateřštinu, takže mu mluva dělala problém, šišlal a přeskakovaly mu hlásky. Nedokázal sestavit větu. Hodně lhal, nechtěl jíst – jeho nejoblíbenějším jídlem byl párek a hranolky, normální uvařené jídlo mu dělalo problém, zvedal se mu žaludek. Ubližoval (štípál a kousal) prostřednímu bratru. Každé ženě, která si ho více všímala, byl schopen říkat mami a za ni ji i považovat, třeba i svou sestru a pak odmítal poslouchat mne.“

Otázka č. 5.: „Má do teď poruchy spánku a při stresových situacích pořád přehazuje hlásky. Je neurotický, úzkostný, ale už nezvrací. Jí už všechna jídla. Postupně mu zafixováváme pravidla žití ve společnosti, hodně nám pomáhá i škola, kde pravidla také fungují a musí se dodržovat.“

Otázka č. 6.: „Nejprve to vypadalo, že nás přijal hned za své, ale když se setkal i s pro něj negativními situacemi, kdy neplatilo, že když se na mne usměje, dostane vše, co si bude přát. Když se setkal se slovem „ne“, dost se urážel. Nechápal, že to u nás nefunguje a že maminka není automat.“

Otázka č. 7.: „Vadí mi, když mu to jeho starší bráška připomene, nevím proč, ale dost mi to vadí. On sám to neřeší, přilnul k nám. Vyžádá si čas, kdy potřebuje být se mnou sám a to mám ráda. Hodně nám to pomáhá v rozvíjení vztahu. Mám to takhle se všemi dětmi. Čas, kdy jsme spolu sami, a čas, kdy je celá rodina pohromadě.“

Otázka č. 8.: „Ne.“

„Závěrem bych asi řekla, že nejdůležitější je důslednost. Je to zázračná věc, základní v uzdravování jejich životů. Stojí mne to hodně přemáhání takové té dospělácké pohodlnosti. Sama jsem se musela naučit důslednosti, ale výsledek stojí za to.“

3.1.4.2 Rozhovor s otcem

Ten jsem vedla asi dva dny po rozhovoru s matkou. Jedná se o doslovný přepis.

Chlapec A):

Otázka č. 1.: „*Smíšené. Na jednu stranu jsme byli rádi, na druhou to bylo takové očekávání, bylo to cizí dítě, panovala ve mně obava, co bude zač a jak to vše budeme zvládat.*“

Otázka č. 2.: „*Žádné. Matka ho opustila hned po porodu, protože byla na útěku před úřady. Neměla naše občanství a měla být vyhoštěna.*“

Otázka č. 3.: „*18 měsíců.*“

Otázka č. 4.: „*Ve všem. Spát nechtěl, přes den usínal, v noci na chvíli usnul, pak plakal, pak zase usnul a pořád dokola. Jíst nechtěl ze začátku vůbec. Nebylo pro něj jednoduché to přijmout, ten přechod do nového prostředí bylo pro něj velkou změnou.*“

Otázka č. 5.: „*Všechno, už několik let je to prostě náš syn, je už velký. Naopak teď v pubertě už jí, také spí, ale pořád ještě se bojí a nemá rád změny. Sice méně, ale projevuje se to například zhoršením jeho ekzému.*“

Otázka č. 6.: „*Nevím, někdy ve dvou, třech letech.*“

Otázka č. 7.: „*Ze začátku jsme o tom mluvili. Se i ptal. Přijal to vcelku normálně. Hodně jsme pak s ním mluvili, než měl jít do školky.*“

Otázka č. 8.: „*Je. A bere to vcelku v pohodě. Bavilo mne, když jsem s ním šel k doktorovi a teď ty otázky v očích ostatních rodičů dětí, jaký má to dítě ke mně vztah, a jestli náhodou nemám Vietnamku za ženu.*“

Chlapec B):

Otázka č. 1.: „*Nevím. Po zkušenostech s prvním dítětem jsem měl obavy. U něj tvrdili, že je úžasně šikovný a bez problémů a problémy byly. U tohoto nám vyjmenovali dost problémů, tak jsem byl zvědavý, jak to všechno dopadne. Ale první dva měsíce byly skvělé.*“

Otázka č. 2.: „*Nevíme. Narodil se v kojeňáku, matka u něj chvíli byla, ale pak odešla, spolu se jeho otcem byli svědky nějaké vraždy, či co, a hledala je kvůli tomu policie, ale nikdy nenašla.*“

Otázka č. 3.: „*Rok a půl.*“

Otázka č. 4.: „*První dva měsíce žádné nebyly, ale pak to začalo, to byl kolotoč.*“

Otázka č. 5.: „V podstatě ten základ je pořád stejný, ale je větší a má víc rozumu, víc se s ním dá jednat. Ale tendence chodit od něčeho k ničemu má pořád. Je to taky tím, že je autista a ještě mentálně retardovaný. Ale baví ho chodit ven. Naučil se chodit, mluvit, je to lepší. Učí se číst, a psát, ale někdy nerad. Ale na počítači ve škole se hry hrát naučil rychle. ☺

Otázka č. 6.: „Než šel do školky, ale přišlo mi, že ho to ani nezajímá. Měl radost, že se jmenuje stejně jako my. Předtím řešil, že se jmenuje jinak.“

Otázka č. 7.: „On to neřešil, byl rád, že je tady. Bere nás jako rodiče. Bylo to po dost krátké době. „

Otázka č. 8.: Ne, vlastně ano, je Pražák.“ ☺

Chlapec C):

Otázka č. 1.: „Docela jsem se na něj těšil, ale v DD mně vadil přístup primáře a pak jsem byl rád, že už tam nikdy nebudu muset.“

Otázka č. 2.: „Složitě. Neustálé změny. Týrání. V papírech je to rozepsané na několika stránkách. Neměl to jednoduché.“

Otázka č. 3.: „Půl roku byl s matkou, půl roku s otcem a jeho babičkou, pak byl odebrán, byl v kojeňáku, a asi sedm měsíců u jedné rodiny, která ho pak vrátila a pak asi dva roky různě po ústavech a v nemocnicích.“

Otázka č. 4.: „Dost. Souviselo to s věkem, neustálými přesuny, s tím, co prožil. Byl rád středem pozornosti, a když se mu jí nedostávalo, hodně se urážel.“

Otázka č. 5.: „Neuráží se tak, jako dříve, j to lepší, má však psychické problémy související s minulostí. Je inteligentní, ale je dost poznamenaný a nemá rád změny. Má také žaludeční obtíže spojené s neurózou.“

Otázka č. 6.: „Hned mi už v autě začal říkat „tati“, to mne dost překvapilo a trochu vyděsilo. Ale jako rodiče mne začal vnímat tak až po roce.“

Otázka č. 7.: „Neoznamovali, už mu bylo pět. Věděl to, dokonce si pamatoval i na tu rodinu, u které byl předtím.“

Otázka č. 8.: „Tatínka má Slováka a maminku Češku.“

3.2 Rozhovor s dětmi

Zde jsem vedla rozhovory s dětmi pouze v rodině č. 4, která mi poskytla příležitost si v různých obdobích s jednotlivými dětmi popovídat a pozorovat je v činnostech. První rozhovor jsem vedla s prostředním chlapcem, kterého jsem ve svém výzkumu označila jako chlapce B.

3.2.1 Rozhovor s chlapcem B)

Použila jsem zde jednodušší otázky, protože chlapec B je mladšího věku. Podle odpovědí a celkového přístupu k našemu rozhovoru, jsem nabyla dojmu, že je v rodině velice spokojený, a že je velmi vděčný za sourozence, které má.

Já: „Ahoj.“

Chlapec B): „Ahoj“

Já: „Mohu se tě zeptat na pár otázek?“

Chlapec B): „Jo.“

Já: „Jsi rád, že máš brášky, se kterými si můžeš hrát?“

Chlapec B): „Jo moc, taky se trochu zlobíme, třeba šimráme, to mám rád, je to sranda.“

Já: „A jsi rád za svou maminku a tatínka.“

Chlapec B): „Jo moc, mám je rád.“

Já: „Už chodíš do školy?“

Chlapec B): „Jo, je to fajn.“

Já: „Máš také babičku a dědu, za kterými jezdíš?“

Chlapec B): „Jo, jezdíme tam, mám je rád.“

Já: „Děkuji za rozhovor.“

Chlapec B): „Prosím.“

3.2.2 Rozhovor s dcerou

Pak jsem vedla dohovor s jejich sestrou, která je biologickou dcerou svých rodičů. Otázky jsem zde použila velice podobné těm, které jsem dávala jejím rodičům. Je jí

totiž už dvacet jedna let. Jádrem rozhovoru byli samozřejmě její tři nevlastní bratři a také to, jak to vše vnímala ze svého pohledu. Ptala jsem se vždy na každého jejího sourozence zvlášť.

Chlapec A):

Já: „*Jak si vnímala situaci, že si rodiče chtějí vzít další dítě?*“

Dcera: „*Dost jsem se na to těšila. Ale ono to už začalo dříve. Měla jsem mít totiž sestru až odněkud z Gruzie. Vyměnily jsme si pár dopisů v azbuce, pár obrázků, a já jsem pro ni schovávala slabikář, aby až k nám přijede, se mohla hned začít učit česky. Ale nakonec kvůli nějakému papírování to nebylo možné. Byla jsem tehdy z toho docela smutná, tolik jsem se těšila. No a pak se mne rodiče jednou večer zeptali, jestli bych nechtěla místo toho bratříčka. A já jsem byla ráda, že budu mít aspoň nějakého sourozence, pamatuju si, jak rodiče museli pořád vyplňovat nějaké papíry a pořád někam jezdili na školení a na testy. Pořád nás prověřovali, dokonce se ptali i na základce, jak prospívám. A nakonec jsme jeli na návštěvu do Aše a pak už jsme si brášku vezli domů. Pak byly ještě nějaké problémy se zdravotním pojištěním, ale nakonec to dopadlo dobře a kartičku mu nakonec poslali.*“

Já: „*A jaké byly Tvé první dojmy, když jste si brášku přivezli domů?*“

Dcera: „*Byla jsem hrozně ráda, že ho mám. A hrozně ráda jsem s ním podnikala různé výlety do lesa, učila ho všemožným věcem a hrám, ale měl různé problémy. Například v noci nespál, a tak jsme ho pak jako křečka museli dát do kuchyně. Protože po dvou měsících nočního nevyspání to prostě už dál nešlo, ale pak se to tak po půl roce zlepšilo. Taky ze začátku nechtěl vůbec jíst, což mne dost vyděsilo. Já jsem teda osobně taky jíst nemusela, ale když on nechtěl jíst vůbec nic. Pak mne docela děsilo to, že třeba za chůze usnul, nebo že dokázal sedět na jednom místě celý den. Také to, že byl pořád jakoby v jiném světě. Jednou si hrál na ptáčka, a tak se do té hry vžil, že byl prostě ptáček, málo zase jedl, jen poskakoval a komunikoval slovy „píp“, byl prostě vrabečkem. Podle rodičů jsem asi dva měsíce žárlila, když jsem se musela dělit s jiným členem o pozornost. Chtěla jsem ty stejné věci jako brácha. Já si akorát pamatuju, že jsem koukala do talíře, jestli nedostal lepší kousek masa, než já. Trvalo to asi tak dva měsíce.*“

Já: „*A dnes?*“

Dcera: „Dnes je to prostě můj brácha, jak je v pubertě, a já z ní ještě nevyšla, tak se spolu hodně smějeme. ☺ Jinak je vcelku v pohodě. Oblíbený v kolektivu, což jsem za to dost ráda, že nemá ve škole problémy se šikanou od svých spolužáků, ale občas má tendence ubližovat, lhát, a některé věci vůbec neříkat. Taky se bojí zvířat, tmy a změn. Ty ho dost rozhazují.“

Já: „Chtěla byste ještě něco dodat?“

Dcera: „Ne, už asi ne, jen že jsem moc ráda, že ho mám a že poslední dobou si s ním zase začínám rozumět, ale na jiné úrovni, než dřív.“

Chlapec B):

Já: „Jak jste vnímala příchod druhého bratra?“

Dcera: „Bude nás o jednoho víc, ale vnímala jsem to trochu se smíšenými pocity. Už jsem po zkušenostech s prvním nějak tušila, že to nebude jednoduché. Pamatuju si, když přišel, byl to takový malý blonděťatý a modrooký bobánek. Ale nejprve jsem z něho byla dost rozpačitá. Jednou se stala nepříjemná situace, bráška byl nemocný a horečka, kterou měl velkou, tak po práškách dost rychle klesla, ale najednou začal upadat do mdlob a přestával dýchat, dost jsem se o něj bála. V tu chvíli jsem si uvědomila, že ho nechci ztratit a že ho mám ráda. Neuměla bych si bez něho život představit. Nakonec se vzpamatoval a zase začal dýchat. Všichni jsme tam byli, navzájem se objímali a brečeli.“

Já: „Jak to probíhalo dál, objevily se nějaké počáteční problémy?“

Dcera: „Zpočátku ne, ale pak docela dost, asi po dvou měsících. Zjistili jsme alergii na laktózu a než jsme vychytaly všechny potraviny, které nemohl, tak to chvílku trvalo, a nebyl spokojený, když ho pořád trápilo zažívání. Taky jsme museli začít hledat nové přístupy k němu hlavně v učení, protože se u něj zjistilo, že má lehkou mozkovou dysfunkci, a hyperaktivitu. Vše šlo hodně pomalu. Vždy jsme ho něčemu naučili, ale když jsme to s ním neopakovali, musel se to učit znovu a mechanicky. Barvy. Mluvu. Problém mu dělala i chůze, zakopával o svou nohu. Bylo to nejspíš spojeno s nerovnoměrným vývojem jeho mozkových hemisfér. Projevu je se to i dnes tím, že má jednu polovinu těla o něco menší a v jedné botě musí nosit speciální vložku. Trvalo to hodně dlouho, než se nakonec zjistilo, jakou poruchu má, a konečně byla správně diagnostikovaná.“

Já: „A o jakou poruchu tedy nakonec šlo?“

Dcera: „Autismus. Ale chápete, nejprve jsme v péči odborníků, nebo alespoň těch, kteří to o sobě tvrdili, a nakonec se zjistilo, že od sebe diagnózu opisovali, ale pořádně ho nikdo nevyšetřil. Až teď, už se konečně v jeho škole sestavuje plán, jak s ním pracovat, a už to víme i doma, a víme víc, jak s ním pracovat a jak k němu přistupovat, a víme také, že třeba nemá žádné abstraktní myšlení. To mu prostě chybí. Konečně mohu svému bráškovvi porozumět.“

Já: „Musí to být úleva. Konečně tedy nastala změna?“

Dcera: „Pokud myslíte změnu, neřekla bych, co se týče změny jeho chování. Základ mi připadá stejný, jako když byl malý, ale je s ním lepší domluva. ☺ A taky se učí plavat, na běžky, teď s námi dokonce šel skoro sedm kilometrů, a je vidět, že ho to baví. Změna nastala ve způsobu přístupu k němu.“

Já: „Je ještě něco co byste chtěla dodat, například ohledně přijetí toho, že je u vás v rodině, nebo jak ho přijímají ostatní?“

Dcera: „S naší rodinou srostl vcelku dobře, problém mu dělalo jiné příjmení, než jsme měli my, ale když jsme ho změnili na naše, tak už to neřešil. Má slunečnou povahu a to je jeho plus, ale je v tom i riziko toho, že necítí nebezpečí a odešel by s cizí osobou, která by se na něj usmála. Je hodně otevřený. Vše by pověděl komukoli, koho by potkal a se všema by se objímal. S maminkami svých spolužáků. Jinak my jsme ho přijali také v celku dobře, akorát mi někdy dělalo problém dostat se k němu blíž, a nevěděla jsme někdy jak s ním jednat, ale učím se to, a mám ho ráda, i když někdy je to s ním dost těžké.“

Chlapec C):

Já: „Jak jste vnímala příchod třetího brášky?“

Dcera: „Vcelku jsem se na něj dost těšila. Věděla jsem, že to nebude jednoduché, ale obávala jsem se toho, že s ním už moc nebudu, protože budu ve škole a uvidím ho o víkendech a prázdninách, taky větší věkový rozdíl, aby mne nebral jako druhou maminku.“

Já: „Objevily se nějaké počáteční problémy?“

Dcera: „Celá řada. Například problém s tím, strávit, či vůbec sníst běžné domácí jídlo, zadržávání v řeči, chyběly návyky, hranice, v sociálních vztazích, hygieně, spánku.“

Já: „Přetrvala do dneška nějaká z těchto oblastí, nebo se objevilo zlepšení?“

Dcera: „Máme ho teprve krátce, dva roky, a na to, že předtím byl přes pět let v různých prostředích a zařízeních, ještě chvílku potrvá, než najde tu pravou důvěru, pocit bezpečí, zakotvení. Nejhorší jsou spady systému, neboli regrese, jak se to odborně nazývá. Bylo to u všech třech brášek. Ale zde to je asi ještě nejvíce vidět. Bylo to vždy po půl roce, co měnil některé z těch prostředí. Takže vždy po půl roce se jakoby vrátí vše do starých kolejí, objeví se zase žaludeční obtíže, nespavost, zhoršení v oblasti hygieny a sebeobslužných činností. Také se zhorší v oblasti komunikace a vyjadřování, zase se objeví zadržávání a přehazování hlásek.“

Já: „Jak vrostl do vaší rodiny?“

Dcera: „Myslím si, že je zde ještě trochu prostoru pro větší získání důvěry a plného včlenění, ale myslím si, že to je jen otázka času, I když mne dost překvapilo, že když byl u nás poprvé, už začal tatkově říkat „tati“, to bylo dost zvláštní. A mamku začal oslovovat asi po půl dni, ani ne. Jinak my jako sourozenci jsme ho přijali jako dalšího člena rodiny.“ ☺

Já: „Jak vnímá to, že je v pěstounské péči?“

Dcera: „Nějak to neřeší, ale vzpomínky na předchozí rodinu a dětský domov ještě trochu proklouznou. Dřív o tom hodně mluvil, teď už téměř vůbec. Myslím si, že je rád, že někam patří, že je rád, že jsme ho nevrátili. Myslím si, že nakonec se vše ustálí, až získá důvěru a že časem se všechny jeho rány zahojí.“

Já: „Děkuji za rozhovor a za váš čas.“

Dcera: „Není zač.“

3.2.3 Rozhovor s chlapcem A

Rozhovor s chlapcem A jsem vedla v posledních dnech mého pobytu v rodině. Na otázky byl ochoten odpovídat. Je totiž dost uzavřený a osobní věci si rád nechává pro sebe. Ale nakonec odpovídal na otázky i lehkým nádechem humoru.

Já: „Ahoj.“

Chlapec A): „Ahoj.“

Já: „Mohu se tě zeptat na pár otázek, které mi pomohou v mojí bakalářské práci? Nebude ti to vadit?“

Chlapec A): „ Jo, můžeš, ale nejsem žádný pokusný králík.“ ☺

Já: „Jaké je to vyrůstat v této rodině?“

Chlapec A): „ Jsem spokojený, ale má to samozřejmě svoje klady a zápory.“

Já: „ V čem vidíš klady?“

Chlapec A): „Normálně, jsme rodina. Jsou na mne hodní, pomohou mi, když potřebuju, a poradí, když něco nevím. Když nemám dobrou známku, tak řeknou, ať se to příště lépe naučím a ať si to opravím, to svědčí o jejich zájmu, že jim to není jedno. Mám také dost jídla, poslední dobou bych pořádně jedl. ☺ Starají se o mne. A taky mi něco půjčí. Taky jsem rád za sourozence, kdybych byl jedináček, tak bych se hrozně nudil.“

Já: „A v čem vidíš negativa?“

Chlapec A): „Že bráškové třeba otravujou. Vždy se zeptají na nějakou blbost v tu nejméně vhodnou chvíli. Nebo ségra, že mi občas sahá na věci bez dovolení a že se chová jako rodiče a řeší věci, ve kterých mi rodiče nechávají volnost.“

Já: „Jak vnímáš to, že jsi adoptovaný?“

Chlapec A): „Neřeším to. Když se mne někdo na to zeptá, tak se o to zmíním, ale víc se tím nezabývám.“

Já: „Více se tedy zabýváš otázkou svého původu, národnosti?“

Chlapec A): „To ne, jen když se na to někdo zeptá. Ale nechci to moc prozrazovat. Ví to málo lidí. Přijde mi to trapné. Smířil jsem se s tím. Jsem Čech a mám české občanství. Tohle je minulost. Ale jednou bych se chtěl do Mongolska podívat.“

Já: „Chtěl bys k tomuto rozhovoru ještě něco na závěr dodat?“

Chlapec A): „Třeba to, že mne ve škole berou v pohodě, normálně, ale to, že jsem Mongol, ví jen tři lidi ze třídy, tedy z dvaceti osmi lidí. A učitelka tohle neřeší.“

Já: „Děkuji Ti za rozhovor.“

Chlapec A): „I já děkuji.“

3.2.4 Rozhovor s chlapcem C

Rozhovor s chlapcem C, jsem dělala jako poslední rozhovor s členem rodiny č. 4. Chlapci je sedm let a v této rodině je dva roky. Podle rozhovoru se však s touto rodinou už sžil.

Já: „*Ahoj.*“

Chlapec C): „*Ahoj.*“

Já: „*Mohu se tě zeptat na pár otázek?*“

Chlapec C): „*Jasně.*“

Já: „*Jak jsi spokojený v této své nové rodině?*“

Chlapec C): „*Dobře, jsem spokojený, že mám rodinu, že můžeme spolu chodit na procházky, že udržujeme čistotu ☺, že můžu chodit do školy a ze školy se mám zase kam vracet. A taky, že mám svoje hračky.*“

Já: „*Jak vycházíš se svými sourozenci?*“

Chlapec C): „*S prostředním si dost hrajeme, je to fajn, hraju si s ním rád. Taky si spolu malujeme. A s Druhým bráchou mám vztah normální. A ségra je fajn.*“

Já: „*Je ještě něco, co bys chtěl dodat?*“

Chlapec C): „*Ne, ani ne.*“

Já: „*Děkuji za rozhovor.*“

Chlapec C): „*Jo, není zač.*“

3.3 Analýza produktů činnosti dětí

V této kapitole se zabývám analýzou produktů činností dětí v rodině č. 4. Tato rodina mi umožnila pozorování dětí při hrách a v běžných situacích. Dále jsem měla možnost požádat každé z nich, aby mi nakreslilo a namalovalo nějaké obrázky. Některé práce, které vyrobily, nebo namalovaly loňského roku ve škole, mi věnovaly do mé bakalářské práce a já je uvedu na konci v příloze. Jako první uvedu poznatky, které jsem získala při pozorování dětí při hrách a v běžných situacích.

3.3.1 Hra

V této kapitole se zaměřuji na nejvýznamnější dětskou činnost a to je hra. Pozorovala jsem hru sourozenců z rodiny č. 4 a hlavně jejich vzájemné vztahy, které jsou zde nejvíce vidět. Chlapec B s chlapcem C si hrají nejčastěji spolu. Společně staví domy, auta, obchody. Společně si malují, nebo hrají karty. Někdy si však chlapec C raději přeje, aby byl sám. Jedná se například o činnost stavby domu ze Sevy, kdy si chce stavět tak, aby mu do toho nikdo nemluvil. Při činnostech spolu docela dobře kooperují, občas se vyskytnou nějaké konflikty, většinu si je vyřeší sami mezi sebou, ale některé, při kterých se začínají i už fyzicky napadat, pak musí vyřešit rodiče. Většinou tím, že jednoho pošlou, aby matce něco přečetl, a druhý zatím dělá nějaký úkol v pracovních listech a hádankách pro malé školáky. Chlapec C a chlapec A – jejich vztah při vzájemných hrách je nastaven tak, že chlapec C bere chlapce A jako kapitána, nebo vůdce, nejraději by opakoval vše, co chlapec A udělá, nebo řekne, někdy je to trochu nebezpečné v tom, že ne všechny věci, které chlapec A dělá, jsou v pořádku a v souladu s pravidly této rodiny. Chlapec A s chlapcem B si spolu dost hrávali, chlapec A učil chlapce B, jak si hrát, jak stavět, jak něco vyrábět, ale někdy mu došla trpělivost a byl na chlapce B až agresivní. Dnes si spolu hrají málo. Hrají pouze společenské hry, při kterých je však přítomný i dospělý, nebo jejich sestra; bobují, nebo stavějí iglú. Při stavbě iglú se podíleli všichni sourozenci, zde se projevila nádherná kooperace a vzniklo tak pěkné dílo. Jejich sestra si se všemi hraje jen, pokud je doma. Většinou společenské hry, nebo jde s nimi na procházku, bobovat, nebo spolu s chlapcem A jedou např. na výlet na kole. Rodiče říkají, že bylo hodně těžké je zpočátku u her udržet. Potřebovali někoho, kdo by si s nimi hrál, kdo by byl stále u nich, také si neuměli vůbec hrát, nedokázali vydržet u jedné činnosti dlouho a přeskakovali z jedné na druhou. Postupem času se to však srovnalo a dnes už si vcelku dokáží hrát sami, ale konflikty jsou tu stále. Je potřeba hlídat je, aby si navzájem neublížili, protože někdy dokonce teče krev. Také si museli vytvořit vztah k hračkám, ale ten není pořád zcela vytvořen, mnoho hraček je za chvíli zničeno, někdy i tak, že už nejdou opravit.

3.3.2 Kresba

V této kapitole se zabývám v první řadě analýzou kresby rodiny. Chtěla bych zde ukázat rozdíly, jak děti vnímají svou rodinu. Uvádím zde kresby tří chlapců z rodiny č. 4.

Obr. 2: Kresba rodiny chlapce A

Chlapec A nejprve nakreslil chlapce C, protože je nejmladším z členů rodiny. Pak nakreslil všechny členy rodiny, jak jdou po sobě věkově, následoval chlapec B, sám autor, sestra, matka a otec. Z tohoto obrázku je patrné, že se jedná o jeden z výletů, které rodina často pořádá. Většinou se jedná o výlety do lesa. Není pochyb o tom, že se jedná o les v blízkosti jejich bydliště. Rodina totiž bydlí na Šumavě. Zde je vidět že se jedná o harmonickou rodinu. Rodiče se mají opravdu rádi a drží v každé situaci při sobě. Děti zde mají trochu smutné obličejce, ale to je tím, že výlet byl dlouhý a jsou už unaveni. Chlapec A použil ve své kresbě mnoho barev. Jeho matka se mi svěřila, že když si ho přivezli, tak kreslil pouze obrázky, kdy vzal černou pastelku a celý papír vybarvil černě. Říkal, že to je tma a ve tmě jsou ukryté různé věci, které postupně vyjmenovával. Pak prý přišlo období, kdy kreslil hřbitovy. Nakonec se začaly objevovat další barvy, než byla černá a postupně přibyly i veselejší náměty. Chlapec A se mi svěřil, že moc neumí malovat postavy, ale podle mého názoru tomu tak není.

Obr. 3: Kresba rodiny chlapce B

Chlapec B nakreslil jako první sám sebe, na kresbě zde, je označen pod číslem 1, jako druhého nakreslil svého mladšího bratra, který je označen pod číslem 2. Z velikosti postav je patrné, že svého mladšího sourozence bere jako velmi důležitou osobu, se kterou tráví nejvíce času, právě při hrových činnostech a má k němu věkově nejbliže. Jako třetího (pod číslem 3) nakreslil svého druhého bratra, se kterým si taky rád hraje. Pod č. 4 je pak jeho matka a pod číslem 5 jeho otec, který se však společně se sestrou, která je označena číslem 6, na papír už téměř nevešli. Svou sestru nakreslil jako poslední z důvodu, že se s ní vidí méně, protože většinu času tráví ve škole nebo se učí ve svém pokoji. Celkový dojem ovšem je, že rodina je harmonická, panuje zde přátelská atmosféra, podle úsměvů, a vzájemná spolupráce, někteří členové se společně drží za ruce.

Obr. 4: Kresba rodiny chlapce C

Chlapec C nakreslil svou rodinu v tomto pořadí. Nejprve nakreslil sám sebe mezi matkou v růžovém triku a svou sestrou, která je celá oblečena v modrém. Má k nim jej větší vztah právě proto, že zde hraje roli už dříve u něj zmiňovaný ženský faktor. Jako dalšího nakreslil svého bratra (chlapec B), se kterým si rád hraje a tráví s ním mnoho času při společných hrách a činnostech. Další osobou na obrázku je jeho otec a jeho starší bratr (chlapec A). Tyto osoby jsou menší. Chlapec C s nimi tráví nejméně času. Je zde vidět, že chlapec C je velice vnímavý. Všechny členy domácnosti nakreslil i v jejich typickém oblečení a ty, které nosí brýle i s nimi.

Další kresby a výtvarná díla chlapců jsou uvedeny v přílohách na konci své bakalářské práce.

4 DISKUZE

Teoretická část mé bakalářské práce se zabývá mimo jiné faktory, které ovlivňují adaptaci dítěte při vstupu do pro něj zcela nového prostředí, v tomto případě do nové rodiny. Zvolila jsem proto výzkumnou část práce k tomu, aby pomohla odhalit některé další faktory, které adaptaci ovlivňují či alespoň částečně potvrdit ty, o kterých se autoři knih a publikací zabývajících se právě náhradní rodinnou péčí zmiňují. V této kapitole s názvem diskuze proto shrnu všechny poznatky, které jsem z rozhovorů zjistila a porovnám je s teoretickými údaji.

V první části této kapitoly zhodnotím předpoklady, které jsem si na začátku praktické části stanovila. První předpoklad se potvrdil na 100%. Všechny děti strávily nějakou dobu v kolektivním zařízení, ať už se jednalo o kojenecký ústav, dětské centrum nebo dětský domov. Druhý předpoklad se potvrdil pouze částečně. Jedná se zde o úhel pohledu, kterým můžeme na stanovený předpoklad nahlížet. Jedním z nich může být myšleno právě kolektivní zařízení, kde většinou děti nemají dostatek podnětů pro rozvoj. Podle Matějčka a kol. (1999) je celkem bez diskuze, jaký dopad má na dítě pobyt v ústavní péči. Děti např. nezvládají základní samoobslužné úkony, nevědí si rady s časem, rozvržením dne, nedostatečně rozvinutou slovní zásobu, neovládají nebo nerozumí základním pokynům, nezvládají chůzi v terénu apod. Druhým úhlem pohledu může být rodina a celkově její zázemí, kde dítě vyrůstalo, než se dostalo do ústavní péče. Ve svém výzkumu jsem měla děti, které už od narození nepoznaly nic jiného, než ústavní péči, část dětí se však do ústavní péče dostala z rodin, kde nebyly zajištěny dostatečné podmínky pro jeho optimální rozvoj. Třetí předpoklad, který jsem ve své výzkumné části uvedla, se potvrdil. Nikdy se vstup dítěte do nového prostředí neobešel s problémy, které jsou s tím spojeny. Můj čtvrtý předpoklad se také potvrdil. Všichni rodiče zastávají názor, říct dítěti o jeho biologickém původu a shodují se i na tom, mluvit s dítětem o tom, co nejdříve. Jsem ráda, že časy minulé doby se změnila a i odborníci už se shodují na tom, říci to dítěti co nejdříve vhodnými slovy. (Matějček a kol., 2002; Klimeš, 2006; Bubleová a kol., 2010; Archerová, 2011) Poslední předpoklad, který jsem si stanovila, se také potvrdil. U rodin, které mají děti jiné národnosti, jsem se setkala s tím, že s dětmi o tom mluví, zajímají se, chodí na koncerty a kulturní akce, vaří jídla, která jsou pro jejich kulturu typická, nebo plánují výlet do jejich rodné země.

Ve druhé části už shrnu rozhovory, které jsem vedla s jednotlivými rodinami a zaměřím se především na faktory, které adaptaci dětí do nového prostředí ovlivnily. Zde se budu zejména opírat jak o poznatky, které jsem uvedla v teoretické části, tak o další zahraniční autory a porovnáám je s tím, co jsem při rozhovorech s jednotlivými rodinami zjistila. Faktory jsem si rozdělila do následujících kategorií, které jsem uvedla v teoretické části mé bakalářské práce.

Prvním faktorem, který jsem si stanovila je ztráta známého prostředí. Podle Schoolerové (1993), která se zmiňuje, především u starších dětí, které se do rodiny dostaly po mnohých zkušenostech, jedná se tedy o rodiny, které si adoptovaly starší dítě, že zpřetrhaná pouta působí hodně bolesti a škod. V tomto případě vyžaduje od rodičů citlivost, otevřenost a obeznamenost s tím, co dítě potřebuje. Podle Archerové (2001) je zase dobré uvést do rodiny určité zvyky a řád, který je a bude platný a srozumitelný pro všechny členy. Při rozhovorech s rodinami se však tento faktor objevil u poslední zkoumané rodiny a chlapce C, který několikrát ztratil své známé prostředí. Zpočátku to bylo dost zmatečné, orientovat se v novém prostředí a ještě rok poté přetrvávaly různé vzpomínky na předcházející rodiny. Zde se však může také jednat o známé prostředí, ve kterém děti až doposud vyrůstaly. Zejména se zde jedná o kojenecké ústavy a dětské domovy. Děti však v této oblasti, podle rozhovorů, neměly výraznějších problémů. Anebo se tyto problémy projevovaly nespavostí, nechutenstvím atd., které však v průběhu získání důvěry v novém prostředí zmizely, pokud ne úplně, tak alespoň částečně. Podle Archerové (2001) je dobré se zpočátku vyhýbat změnám. Změny je dobré nastolovat až později po získání důvěry. Změny mají být pozvolné a nemá jich být hodně.

Druhým faktorem, který jsem si stanovila, je odlišné etnikum dětí. Tedy především to, jak jsou vnímány okolím, jestli se rodiče zajímají o kulturní prostředí, ze které jejich dítě pochází, zda mu toto prostředí nějakým způsobem zprostředkovávají, jaký vliv má tato otázka vliv na adaptaci. V rodinách, kde měli děti jiného etnika, se tohoto tématu nebojí. Podporují své děti v poznávání jejich kultur. Z rozhovorů však vyplývá, že začlenění do jejich kultury už není tolik možné. Buď je nepřijmou, protože už jsou pro ně „*gadžo*“, tedy ten, kdo k nim už nepatří, nebo se děti o tom nechtějí bavit, protože tuto otázku považují za choulostivou. (viz. chlapec A z rodiny č. 4)

Třetím faktorem je hledání identity. Podle Klimeše (2006) je problém identity u náhradních rodin o to složitější, protože si děti musejí vytvořit odlišnou identitu od primárních rodičů. Archerová (2001) uvádí, že je velmi důležité podporovat u dítěte poznávání jeho vlastní minulosti. Jedná se totiž o velmi osobní záležitost. Téměř u všech zkoumaných rodin je zřejmé, že se děti zajímají o svou minulost, ptají se, pátrají a rodiče jsou jim ochotni poskytovat informace, které děti dokáží přijmout. Myslím tím především s ohledem na jejich věk, povahu; děti jsou individuální bytosti. Každý má svůj přístup a je na každé rodině, jak se k tomuto faktoru postaví. Jsem ráda, že s nimi rodiče o tomto tématu mluví a podporují tak identitu svých dětí.

V souvislosti s psychickou deprivací se v adaptačním procesu, v prostředí nové – náhradní rodiny, mohou vyskytovat nejrůznější problémy. Typickým a častým jevem bývá uzavření do sebe a odmítavé chování. Z rozhovorů jsem vyrozuměla, že některé děti opravdu odmítají lásku, která je jim najednou dávana najevo. Mnohdy to však přetrvává pouze do doby, než se navodí důvěra mezi dítětem a rodičem. Děti nechtěly chovat, raději se v postýlce samy utěšily, pak i přístup, že si samy chtěly udělat vše, přetrval i nadále. U chlapce A z rodiny č. 4 se objevila až apatie, kdy několik hodin seděl, kýval se a díval se do prázdna. Podle Roháčka (1998) dítě, které prožilo zklamání je jako uzavřený květ, který se chrání před nepříznivým počasím, kdybychom chtěli lupínky roztahovat ručně, poškodili bychom květ. Rozvinout se může jen, pokud bude mít klid, dostatek vláhy a slunečního svitu.

Dalším jevem bylo dělání si zásob jídla. Z rozhovorů s rodinami jsem zjistila, že žádné z dětí si zásoby jídla nedělalo, naopak měli problém vůbec jíst. Souvisí to i s prožíváním a chováním uvedeným výše. U chlapce B z rodiny č. 4 šlo dokonce o to, že nebyl zvyklí na běžná jídla. Zde může jít o spojitost s neuroticizmem. Žaludek je prostě tak sevřený, že nedokáže přijímat stravu. Naopak se dětem, když se před ně postavil talíř s jídlem, začal zvedat a mnohdy se objevila až silná nevolnost. U dětí zde šlo také především o hromadění věcí, hraček, oblečení. Jako by potřebovaly jistotu, vyplnit prázdňé místo, materiální zabezpečení. Matka z rodiny č. 4 to potvrdila následovně: *„Chlapec A dodnes hromadí věci, má už tři plné šuplíky korálků, nití, kamínků a dalších věcí. Když děti na nějaké akci něco vyráběly, tak vždy vyrobily jednu věc, ale náš syn alespoň čtyři, jinak nebyl spokojený.“* U chlapce C nastává obdobná situace u oblečení. *„Potřebuje mít dostatek slupů, ponožek, tílek, jinak je nervózní.“*

Dalším projevem bývá agresivní chování. Podle Archerové (2001) je zraněné a zraňující dítě obětí i útočníkem. Avšak musíme si uvědomit, že toto chování nesmíme přijímat, důležité je změnit vzorec násilného chování. Schoolerová (1993) zase říká, že je u některých dětí agresivní chování pouze reakcí na strach, sklíčenost nebo hněv. Hodně je to vidět jak vraném věku, například vůči sourozencům, děti mohou být nakonec i těmi, kteří šikanují ostatní, zlost může přetrvávat i v pozdějším věku. Zde hovořím především o chlapci A z rodiny č. 4. Někdy až násilné chování u něj převládá do dnes.

Častým typickým chováním je lhaní, a krádeže. Na základě rozhovorů, které jsem s rodinami vedla, jsem zjistila, že tento jev se objevuje u všech rodin, které jsem měla možnost zkoumat. Podle Schoolerové (1993) jde o prostředek, který se u dětí vyvinul na základě přežití v chaotickém prostředí rodiny.

Slabý oční kontakt je dalším z projevů, které se u dětí objevil. Zde to spojím s faktorem, který jsem uvedla výše. Mnohdy to souvisí právě s odmítavým chováním. Podle rozhovorů jsem zjistila, že tento jev odezněl po navázání důvěry.

Neselektivní náklonnost k lidem se projevila u všech zkoumaných případů. Jedná se především o to, že by děti byly schopné odejít s člověkem, který se na ně jen usmál.

Častým projevem byl také pláč, který nešel utiřit. Přehnaný strach ze zvířat, zvuků, lesa. Poruchy v oblasti spánku, kdy děti nemohly usnout, nebo se za noc několikrát probudily. Problémy nastaly i v oblasti chůze v terénu, sebeobslužných činnostech, dodržování hygieny, neschopnosti přijímat změny, kterým se zdánlivě zarytě brání, i když se okolnosti už změnilly, stavy regrese – tedy vrácení se na předcházející úroveň, pokřivené reakce, přepjatá ostražitost, deformativní vzorce chování, potíže se soustředěním, udržet pozornost u jedné činnosti, neschopnost si samostatně hrát. Podle Archerové (2001) „rozhozené děti“ rozhodí celou rodinu. Podle některých matek jsem z rozhovorů vyrozuměla, že už se nejedná o normální rodinu, a že *„je velice těžké, potýkat se každodenně s přetrvávajícím narušením u dětí, které strávily léta v ústavech.“*

Poznatky, které jsem získala, nemohu samozřejmě zobecnit. Měla jsem k dispozici pouze čtyři rodiny a dvanáct dětí. Avšak vše souvisí se vším. Jednotlivé skutečnosti se vzájemně ovlivňují, doplňují a prolínají. Nejde je tak úplně od sebe oddělit. Některé faktory ovlivňují adaptaci dítěte v rodině jsou objektivní, měřitelné (věk dítěte, v jakém

do náhradní rodiny přišlo; počet prostředí, které vystřídalo; délka pobytu v nevyhovujícím prostředí, kde potřeby dítěte nebyly optimálně saturovány; skladba nové rodiny, kam dítě bylo svěřeno, počet dětí v rodině), jiné se charakterizují obtížněji. Jsou to především osobnostní vlastnosti náhradních rodičů, jejich výchovné schopnosti, ale i očekávání, s kterým dítě přijímají. Jsou to také osobnostní charakteristiky dítěte, jeho zdravotní stav a specifické potřeby. Odhadují se tím hůře, čím je dítě mladší, ale zase na druhou stranu je-li dítě svěřováno do náhradní rodiny v nižším věku, je méně psychicky deprivováno.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci s názvem *Adaptace dítěte do prostředí náhradní rodiny*, jsem se zaměřila nejprve na problematiku náhradní rodinné péče. Jedná se o téma velice obsáhlé, které jde uchopit z mnoha různých směrů. Vybrala jsem si proto oblast adaptace dětí, které do rodin přišly z kojeneckých ústavů nebo dětských domovů.

Svou práci jsem rozdělila do dvou oblastí, které na sebe navazují. První část s názvem *teoretická východiska*, jsem rozdělila do tří kapitol. V první kapitole jsem nejprve zmapovala existující formy náhradní rodinné péče v České republice. Snažila jsem se zde zmapovat i nové formy péče, které zde přibyly, nebo ty, o kterých se nyní nejvíce diskutuje. Především se zde jedná o pěstounskou péči na dobu přechodnou. Ve druhé kapitole jsem zmapovala proces, kterým musí projít všichni žadatelé o náhradní rodinnou péči. Tento proces je mnohdy zdlouhavý, což některé rodiče může odradit. Je zde mnoho oblastí, kterými se musí budoucí rodiče tzv. „prokousat“, ale jedná se o velice důležitou oblast. V poslední kapitole jsem přešla právě k ústřednímu tématu mé práce. Zde jsem nejprve zmapovala pojem adaptace a popsala faktory, které adaptaci mohou ovlivnit a mnohdy ovlivňují velice silně. Zde je nutné si uvědomit, že jde o velice choulostivou oblast. Dítě se musí srovnat s tolika změnami, které u něj nastaly. Nikdy to není bez problému. Mnohdy se rodiny dostanou do situace, kdy se u dítěte objeví všechny projevy, které jsem ve své práci popsala. Musíme mít však na paměti, že každý dítě je individuální, zažilo různé situace a také se s nimi různým způsobem vypořádávají.

Druhou oblastí je praktická část. Nejprve jsem zde popsala cíl práce, předpoklady, použité metody. Zvolila jsem metodu kvalitativního výzkumu a formu případové studie. Dále jsem popsala metody získávání a zpracování dat, popsala jsem postup získávání výzkumného vzorku a prostředí, ve kterém jsem výzkum prováděla. Neopomněla jsem ani etické hledisko svého výzkumu. Po přehlednost jsem vypracovala tabulku a popsala i otázky, které jsem pokládala při rozhovorech s rodiči dětí. Praktická část se tedy zabývá hlavně ověřováním faktorů a možných projevů dítěte, které jsem uvedla ve své teoretické části. Rozhovory jsem vedla se čtyřmi rodinami a podle toho jsem je také rozdělila. V rodině č. 4 jsem se ptala i všech čtyř dětí. Dále jsem zmapovala hru dětí a výtvarné práce dětí z téže rodiny. Zhodnotila jsem předpoklady, které se všechny alespoň částečně potvrdily.

Adaptace dítěte do nového prostředí je složitou oblastí. Nejde jednoznačně říci, jak bude konkrétní dítě adaptaci prožívat. Samotný proces adaptace je u každého dítěte odlišný, ale přesto na základě pozorování a rozhovorů mohu konstatovat, že se objevily obdobné rysy chování. Zkoumané faktory ovlivňující adaptaci dětí se promítly do nejrůznějších specifických projevů dětí ve všech zkoumaných rodinách (každá rodina se alespoň s některým z popisovaných jevů setkala). Jedná se zde o závažné téma. Téma, které je velice obsáhlé, provázané, někdy těžko uchopitelné. Mnohdy se zdá, že problém, který se objevil, postupem času a správnou péčí vymizel, ale pak nastane situace, kdy se znovu objeví. Rodiče pak mnohdy neví, jak dál. Otázky, které vyvstávají, mohou být následovné. Jak zabránit tomu, aby nedocházelo k takovému zranění, které má vliv na celkovou osobnost dítěte, na jeho a prožívání a celkové vnímání světa? Jaký je plán do budoucna, co s tím?

Tato práce může být použita jako zdroj informací pro žadatele o náhradní rodinnou péči a veřejnost, která se chce o této problematice dovědět více.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam tištěných zdrojů

1. ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
2. BUBLEOVÁ, V. a kol. *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, Obecně prospěšná společnost při nadaci Terezy Maxové, 2007.
3. BUBLEOVÁ, V. a kol. *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, Spolu dětem o. p. s., 2010.
4. ČÁP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
5. GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
6. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Padio, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
7. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
8. KLIMEŠ, Z. *Budování identity dítěte-nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006.
9. NOVÁK, T. *Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-037-8.
10. MATĚJČEK, Z. *Co řekneme osvojenému dítěti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1986.
11. MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
12. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

13. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Pěstounská péče na přechodnou dobu*. Praha: MPSV, 2009.
14. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: MPSV, 2009.
15. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sborník přednášek z 6. Konference o náhradní rodinné péči*. Praha: MPSV, 1999.
16. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a roz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6
17. ROHÁČEK, M. a kol. *Zvykáme si jeden na druhého, aneb nová náhradní v procesu adaptace*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče os., 2012. ISBN 978-80-87455-12-8.
18. SCHOOLEROVÁ, Janye E. *Adopce- vztah založený na slibu: užitečné rady pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-055-7.
19. SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 978-80-87029-62-6.
20. VRTBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí. Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Sdružení SCAN, Natama, 2010. ISBN 80-86620-20-4
21. ZEZULOVÁ, D. *Domov je místo, odkud tě nevyhodí, ani když vyrosteš*. 2. dopl. vyd. Praha: Smart Press, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-87049-50-1.

Zákony:

21. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
22. Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ve znění pozdějších předpisů.
23. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
24. Zákon ze dne 5. září 2012, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, sněmovní tisk 564/11.

Seznam elektronických zdrojů

25. <http://www.oldrichovice.filadelfie.cz>
26. <http://www.adoptce.com/pestounska-pece/hostitelska-pece>
27. <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/027/003197.pdf>
28. <http://detipatridomu.cz/>
29. http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_peceI.html
30. [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[fd_v\]=1&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[fd_v]=1&par[lang]=CS)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Zákon o sociálně právní ochraně dětí a jeho chystaná novela

Příloha č. 2: Seznam obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji

Příloha č. 3: OS Filadelfie

Příloha č. 4: Výtvarné práce dětí

Příloha č. 1: Novela Zákona SPOD

Od té doby, co jsem začala tuto práci psát, došlo v oblasti sociálně – právní ochraně dětí k několika změnám. Změny se týkají především zákona o sociálně - právní ochraně dětí.

Dne 4. 1. 2012 vláda schválila novou strategii, podle které by se měly děti lépe dostávat do rodin a nemusely tak končit v kojeneckých ústavech a následně v dětských domovech. Reagovala tak na situaci, která u nás v České Republice nastala. Například v roce 2010 přijaly kojenecké ústavy 2077 dětí a 1 132 jich opět vrátily rodičům. A děti v dětských domovech je opravdu hodně. Ministerstvo práce a sociálních věcí pak v březnu 2012 zveřejnilo novelu zákona č. 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí, kterou chtějí právě tuto situaci vyřešit. 13. 6. poslali poslanci tuto novelu do senátu, ten ji odmítl, takže novela se vrátila zpět do Poslanecké sněmovny, která 5. září přehlasovala veto senátu a novelu zákona přijala. Prezident republiky Václav Klaus ve středu dne 12. září 2012 využil své pravomoci dané článkem 50 Ústavy České republiky a vrátil Poslanecké sněmovně zákon ze dne 5. září 2012, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Poslanecká sněmovna pak přehlasovala dne 7. 11. 2012 veto prezidenta a novelu zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí přijala. Tím od 1. 1. 2013 nastávají změny, některé z nich tady uvedu. Všechny stávající pěstounské rodiny uzavřou během prvního pololetí roku 2013 Dohodu o výkonu pěstounské péče, na základě které budou doprovázeny odbornou službou. (tedy do června 2013) Pěstouni se mohou rozhodnout, zda Dohodu uzavřou s pracovištěm OSPOD nebo s občanským sdružením, které bude mít k tomuto účelu pověření. Po 1. 1. 2013 všichni stávající pěstouni musí zažádat o odměnu pěstouna na Úřadu práce. Změny, které nastanou v oblasti náhradní rodinná péče: v oblasti zprostředkování, výkonu pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, převod pěstounských dávek ze systému státní sociální podpory, zvýšení odměn za výkon pěstounské péče, diferenciací příbuzenské pěstounské péče prarodičů v oblasti hmotného zabezpečení, zrušení zařízení pro výkon pěstounské péče. NRP – zprostředkování: ruší se zprostředkování na úrovni MPSV (jen podněty), možnost rozhodnout o zamítnutí žádosti i před provedením odborného posouzení žadatele, pokud krajský úřad v průběhu řízení zjistí závažné důvody, pro

kteře nelze řadatele řadit do evidence řadatelů, zprostředkování osvojení do ciziny – jen je-li ze všech okolností zřejmé, že dítěti nelze zprostředkovat řestounskou péči ani osvojení v ČR, nebo nelze předpokládat, že by v budoucnu mohla dítě do péče převzít osoba příbuzná či blízká. Přípravy k přijetí dítěte do rodiny (specifické u PPPD) – novela stanovuje rozsah min. 48 hodin (72 u PPPD), méně u druhořadatelů (min. 4 hodiny). Řestounská péče, „předřestounská péče“: pokud je dítě umístěno rozhodnutím soudu v ústavní výchově ve ZDVOP či v PPPD, případně pokud s tím rodiče souhlasí, může OSPOD před rozhodnutím soudu o svěření dítěte do PP dítě svěřit do tzv. „předřestounské péče“ osobě, která má zájem stát se řestounem, novelou je zavedena možnost rozhodnutí o předřestounské péči zrušit (dosud nebylo možné, ani pokud se např. ukázalo, že prostředí není pro dítě vyhovující). Práva a povinnosti osob pečujících (na co mají řestouni právo, co musí obsahovat Dohoda o výkonu řestounské péče): právo na pomoc se zajištěním osobní péče (“hlídací služba“) např. po dobu pracovní neschopnosti, právo na pomoc se zajištěním celodenní péče o svěřené děti v rozsahu min. 14 dní v kalendářním roce („dovolená“), právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci min. 1x za 6 měsíců, právo na minimální rozsah poradenství – bude stanovovat vyhláška, povinnost v souladu s IPOD udržovat a rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými (rodiče, sourozenci, další příbuzní), právo na pomoc při plnění těchto povinností včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku, právo na bezplatnou možnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v rozsahu min. 24 hod. v době 12 kalendářních měsíců, povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu péče a spolupracovat s osobou pověřenou sledovat vývoj dětí. Dohody o výkonu řestounské péče (příp. rozhodnutí): dohody (rozhodnutí) o výkonu PPPD za účelem zajištění nároků pečujících osob (řestouni, řestouni na přechodnou dobu, osobně pečující, poručníci apod.) – dle konkrétního dítěte a rodiny, subjekty oprávněné dohody uzavřít: obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad, obec, osoby pověřené k výkonu SPOD, stanovena možnost výpovědi dohod, vznik nového nástroje systémového financování - státní příspěvek na výkon řestounské péče (48.000,- Kč/rok/dohoda či rozhodnutí). Převod řestounských dávek ze systému státní sociální podpory: z úpravy zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, bude do zákona o

sociálně-právní ochraně dětí převedena úprava dávek pěstounské péče. Dávkami pěstounské péče jsou: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče (25.000,-Kč) – nová dávka, zvýšení odměn pěstouna, výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc, není-li dále stanoveno jinak, a) 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě, b) 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti, c) 20 000 Kč, je-li pečováno alespoň o 3 děti, je-li pečováno alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost), jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo d) 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o jedno dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost). Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci se odměna pěstouna podle písmene c) bodů 1 a 2 zvyšuje o polovinu částky uvedené v písmenu a). Diferenciace příbuzenské pěstounské péče prarodičů v oblasti hmotného zabezpečení: Pěstouni-prarodiče: V případech zvláštního zřetele hodných může být odměna pěstouna přiznána i těmto osobám, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující nebo osoby v evidenci a jejich rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. Pro účely rozhodnutí o přiznání odměny pěstouna je krajská pobočka Úřadu práce povinna si vyžádat vyjádření příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Odměna „ve zvláštních případech“ bude i u prarodičů nároková. Odměna pěstouna se považuje za příjem ze závislé činnosti pro účely pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na úrazové pojištění a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění. Pěstounská péče na přechodnou dobu: institut byl zaveden v roce 2006 a do dnešních dnů byl téměř nevyužíván, jedná se o institut krizový, přechodný, cílem je umožnit rodičům upravit si poměry a převzít opět péči o dítě, nebo připravit dítě k dlouhodobé pěstounské péči, či k adopci. (MPSV, 2012)

Příloha č. 2: Seznam obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji

- Blatná
- České Budějovice
- Český Krumlov
- Dačice
- Jindřichův Hradec
- Kaplice
- Milevsko
- Písek
- Prachatice
- Soběslav
- Strakonice
- Tábor
- Trhové Sviny
- Třeboň
- Týn nad Vltavou
- Vimperk
- Vodňany

Příloha č. 3: OS Filadelfie

U počátku vzniku občanského sdružení o. s. Filadelfie stála skupina lidí, kteří se již nějakou dobu věnovali práci s dětmi a mládeží a hledali způsob, jak tuto službu rozvíjet a zkvalitňovat. Koncem roku 2001 bylo založeno sdružení Filadelfia – práce s dětmi a mládeží, které později zkrátilo svůj název na o. s. Filadelfie. Sdružení působí na Frýdecko-Místecku. V současné době se o. s. Filadelfie věnuje dvěma oblastem činnosti. Jedna z nich je, že provozuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež U-kryt, která se zaměřuje na děti trávící svůj volný čas neorganizovaně, „na ulici“. Zde jsou ohroženy přijetím rizikového životního stylu. Druhou z činností je provoz středisek Přístav Oldřichovice a Přístav Janovice, které se věnují podpoře náhradní rodinné péče, zejména podpoře pěstounských rodin.

Posláním sdružení je být zdrojem pozitivních morálních, sociálních a duchovních hodnot dětem a mládeži a podpora rozvoje člověka jako integrální bytosti v duchu křesťanské morálky a etiky. Sdružení má zájem reagovat na aktuální problémy dětí a mládeže a podílet se na jejich řešení, pracovat s dětmi a mládeží ohroženou sociálně patologickými jevy, podporovat náhradní rodinnou péči, podporovat růst zdravé sebedůvěry a vědomí vlastní hodnoty, předávat objektivní informace, pomoci nalézat vlastní schopnosti jednotlivce a podporovat jejich rozvoj. Těchto cílů dosahují zejména nabídkou alternativních možností trávení volného času, realizací programů v oblasti prevence sociálních patologií dětí a mládeže, nízkoprahovým kontaktem s cílovými skupinami, výstavbou a provozem bytů a domovů pro náhradní rodinnou péči.

Filadelfie – Přístav Oldřichovice

Jejich mottem je: „To nejlepší pro děti bez rodičů, jsou noví rodiče.“

Jedná se o občanské sdružení, jehož posláním je podpora náhradní rodinné péče. Cílem tedy je, aby se co nejvíce dětí dostalo z dětských domovů a kojeneckých ústavů do pěstounských rodin, kde se jim dostane láskyplné péče i křesťanské výchovy. Jejich činnost můžeme rozdělit do tří oblastí: 1. Propagace náhradní rodinné péče: zde se snaží o to, šířit povědomí o pěstounské péči a motivovat další rodiny k této službě. Tato oblast je aktuální zvláště nyní, díky novele zákona SPOD, kdy stát hledá několik set nových pěstounských rodin. 2. Výstavba rodinných domů pro pěstouny: pro začínající pěstounské rodiny, které si nemohou vzít více dětí do své péče kvůli malému bytu, staví

velké rodinné domy. Tím pádem tyto rodiny mohou přijmout daleko více dětí, které by jinak musely zůstat v ústavech. 3. Následná péče: pěstounským rodinám z celé republiky nabízí řadu servisních služeb a různých aktivit. Jedná se o setkání, vzdělávací programy, volnočasové aktivity, odlehčovací služby a také terénní psychologickou poradnu.

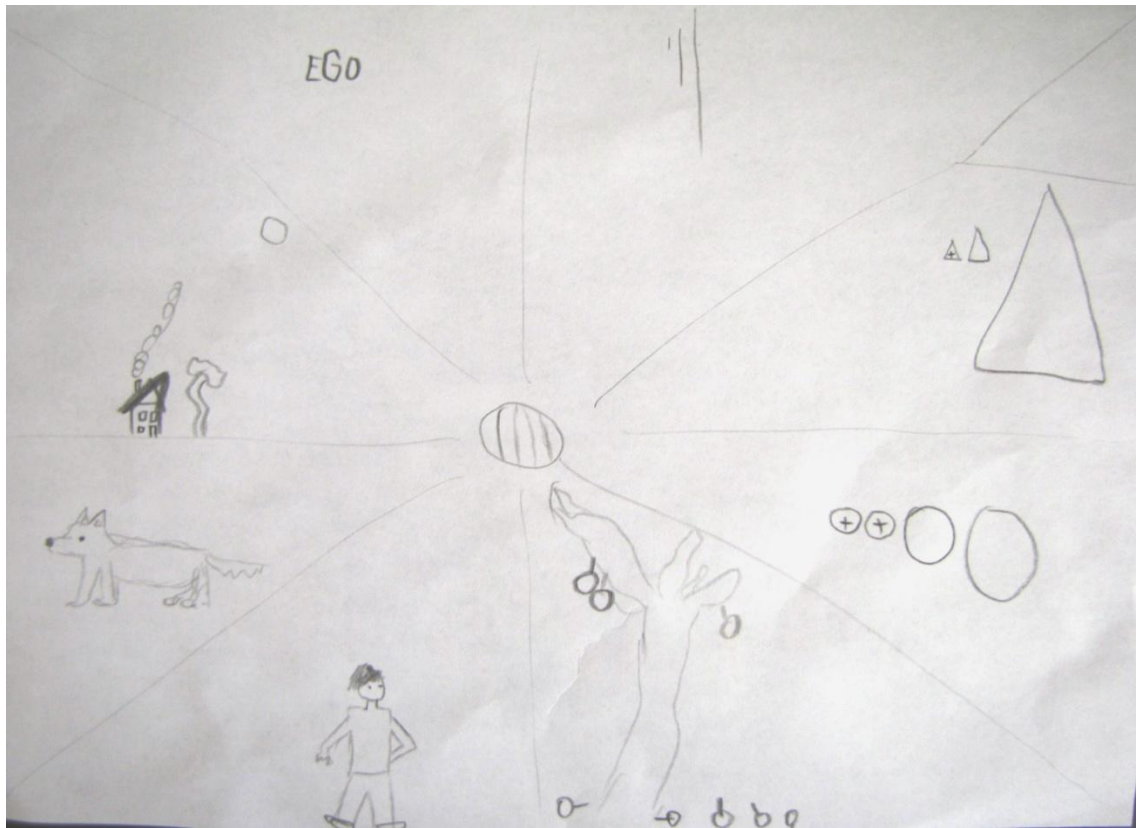
Dosud postavili 4 nové domy, ve kterých dnes bydlí 4 pěstounské rodiny a celkem 20 dětí. Osmnáct z nich žilo ještě nedávno v některém z dětských domovů. Všechny domy stojí v podhůří Beskyd, v okolí Třince, nicméně rodiny do těchto domů přijímáme ze všech krajů ČR. Jelikož Třinecko je region s největším počtem pěstounských rodin v republice, nabízí různé služby nejen „jejich“ rodinám, ale i mnoha dalším. Terénní psychologickou poradnu tak již využilo několik desítek pěstounských rodin a stovky dětí. Stejně tak vzdělávací, relaxační i duchovní programy navštěvuje spousta pěstounských rodin a to nejen z blízkého okolí. V současné době dostavěli již pátý dům „na zelené louce“. Věří, že i v něm spousta dětí najde svůj nový domov – ten časný i ten věčný.

Příloha č. 4: Výtvarné práce dětí

Tyto práce slouží k doplnění praktické části. Jedná se pouze o ukázky výtvarných prací chlapců z rodiny č. 4.

Výtvarné práce chlapce A

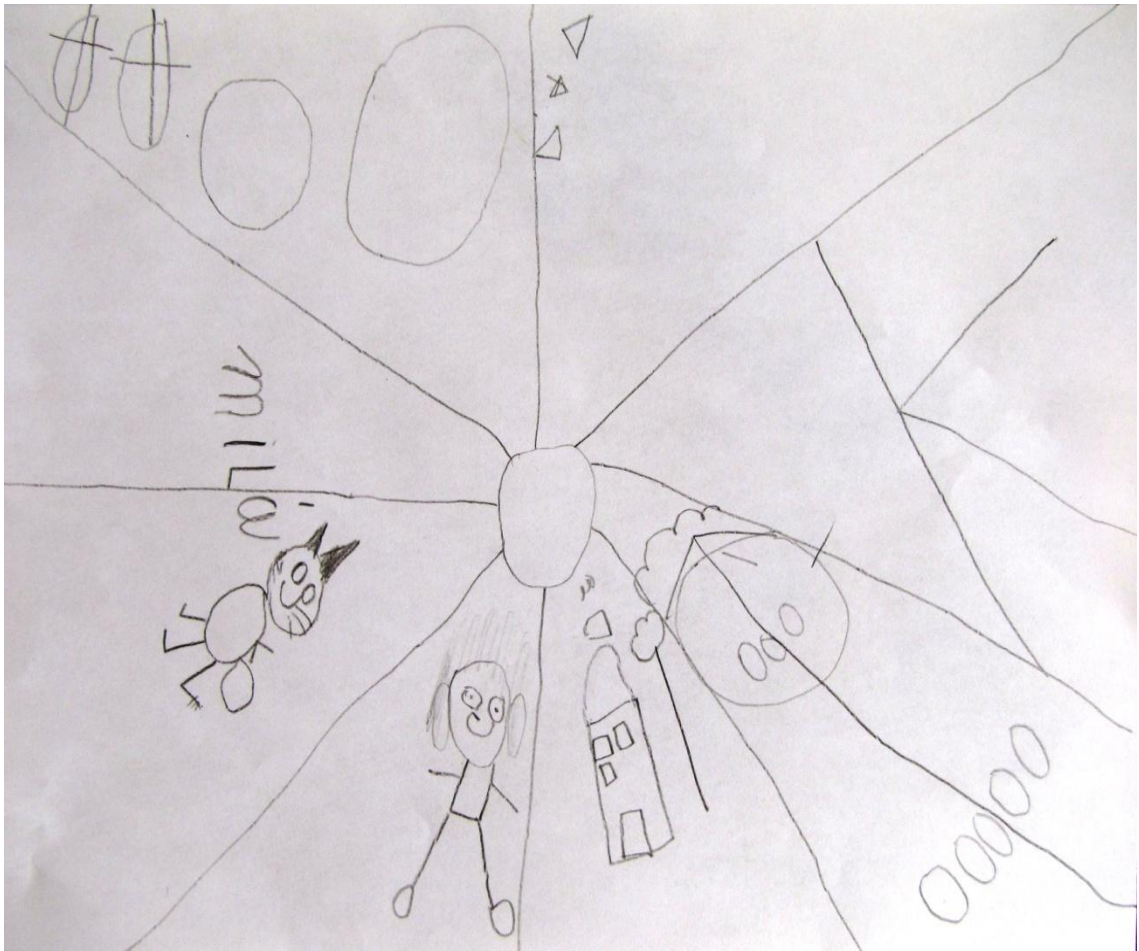

Výtvarné práce chlapce B

Výtvarné práce chlapce C

